

Anni Nikkanen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan YAMK-tutkinto
Sosionomi (YAMK)
Opinnäytetyö, 2020

TUTTU, VIERAS USKONTOLUKUTAITO

Prosessikuvaus Diakoniabarometri 2020 -kyselytutkimuksen
artikkelin vaiheista

TIIVISTELMÄ

Anni Nikkanen

Tuttu, vieras uskontolukutaito. Prosessikuvaus Diakoniabarometri 2020 -kyselytutkimuksen artikkelin vaiheista

36 s., 4 liitettä

Syksy 2020

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden YAMK-tutkimuskeskus

Sosionomi (YAMK)

Arvo- ja yhteisöllähtöinen työn kehittäminen

Uskontolukutaito tarkoittaa osaamista, joka liittyy eri uskontojen ja katsomusten tunnistamiseen, tunnustamiseen ja niiden sensitiiviseen huomioimiseen yksilön ja ryhmän kohtaamisessa. Uskontolukutaidossa on kysymys uskonnon ja katsomusten paikasta yhteiskunnassa ja julkisuudessa. Tässä raportissa esitellään Diakoniabarometri 2020 Aina uuden edessä -julkaisun Tuttu, vieras uskontolukutaito -artikkelin tutkimusprosessi. Tutkimuskysymykset olivat 1) Miten uskontolukutaito näkyy diakoniatyössä, 2) Millaista osaamista diakoniatyöntekijöillä on uskontolukutaitoon liittyen sekä 3) Onko diakoniatyöntekijöillä tarpeeksi osaamista uskontolukutaitoon liittyen.

Diakoniabarometri 2020 -kysely toteutettiin sähköisellä kyselylomakkeella vuoden 2020 alussa ja se suunnattiin diakoniatyötä tekeville ja sitä johtaville työntekijöille Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Kahden ja puolen viikon vastausajan aikana kyselyyn tuli 479 vastausta. Diakoniabarometrin 2020 toteuttivat yhdessä Diakonian tutkimuksen seura, Diakoniatyöntekijöiden Liitto, Kirkon tutkimuskeskus, Kirkkohallitus ja Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Tutkimuksessa selvisi, että uskontolukutaito on osa diakoniatyön keskeistä osaamista. Se koetaan tärkeäksi osaamiseksi ja työn apuvälineeksi. Uskontolukutaitoon liitetään ennen kaikkea toisen kunnioittaminen ja ymmärtäminen. Uskontolukutaito ei ole kuitenkaan kaikille tuttu käsite; kolmasosa vastaajista ei ollut kuullut käsitteestä ennen kyselyä. Yli puolet diakoniatyötä tekevästä koki uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia hyvin tai erittäin hyvin. Koska lähes puolet kuitenkin vastasi osaamisensa vastaavan työn vaatimuksia korkeintaan jossain määrin, uskontolukutaitoa tarvitaan lisää. Uskontolukutaito vaikuttaa jakavan vastaajia: diakoniatyöntekijä pitää uskontolukutaitoa sitä tärkeämpänä, mitä paremmin hän kokee oman uskontolukutaitonsa vastaavan työnsä vaatimuksia.

Tässä opinnäytetyöraportissa esitellään ensin uskontolukutaidon teoriaa ja tämän jälkeen esitellään koko tutkimusprosessi aiheen valinnasta ja kyselylomakkeen luomisesta tulosten julkaisemiseen asti. Seuraavaksi esitellään tutkimuksen päätulokset ja johtopäätökset ja lopuksi reflektoidaan tutkimusprosessia, työskentelyä siinä sekä prosessin aikana tapahtunutta oppimista.

Asiasanat: diakoniabarometri, diakoniatyö, kyselytutkimus, uskontolukutaito

ABSTRACT

Anni Nikkanen

Familiar, unknown religious literacy. A Process Report of an Article for Diaconia Barometer 2020

36 p., 4 appendices

Autumn 2020

Diaconia University of Applied Sciences

Master's degree in Social Services

Master's Degree Programme in Value and Community Based Development of Work

Religious literacy refers to the competence and knowledge required to understand and interpret religions and worldviews and the spiritual sensitivity that is needed when dealing with people. This paper is a presentation of the research process of the article titled *The Familiar yet Unfamiliar Concept of Religious Literacy*. The article is a part of Diaconia Barometer 2020 Constantly facing new situations. The article answers three research problems: 1) How does religious literacy show in diaconal work, 2) What kind of knowledge do diaconal workers have in terms of religious literacy and 3) Do diaconal workers have enough knowledge about religious literacy.

The Diaconia Barometer 2020 survey was executed as an online questionnaire in early 2020. It was addressed to the diaconal workers and workers leading diaconal work in the Evangelical Lutheran Church of Finland. A total of 479 answers were submitted within two and a half weeks. Diaconia Barometer 2020 was coordinated by the Finnish Association for Research on Diaconia, the Diaconal Workers' Association, the Church Research Institute, the Evangelical Lutheran Church of Finland's Church Council and the Diaconia University of Applied Sciences.

The results show that religious literacy is a key element in diaconal work. Religious literacy is seen as a valuable skill and helpful tool in diaconal work. Above all, respect and understanding are associated with religious literacy. However, the term has proven to be unfamiliar to many; a third of the diaconal workers who answered the query had not heard of the term before. Over half of the respondents feel that their religious literacy meets the requirements of work well or very well. Nevertheless, more proficiency in religious literacy is needed, since almost half the respondents answered that their knowledge meets the requirements of work only somehow, quite poorly or poorly. Religious literacy seems to divide the survey respondents: those who regard their own religious literacy as strong appreciate it, and those who feel that their religious literacy is weaker do not consider it so important.

This paper presents the theory of religious literacy and the process of this study, from deciding on the themes and creating the query to the publishing of the discoveries. It then proceeds to introducing the central findings as well as the conclusions of the study and lastly reflects on the Diaconia Barometer 2020 research process and the writer's learning process.

Keywords: Diaconia Barometer, diaconal work, survey, religious literacy

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 USKONTOLUKUTAITO	6
3 TUTKIMUSPROSESSI.....	10
3.1 Työn tarkoitus ja tavoitteet.....	10
3.2 Barometrikysely.....	11
3.3 Aineiston käsittely ja artikkelin kirjoittaminen	15
3.4 Tutkimustulosten esittäminen.....	18
3.5 Tulosten julkistaminen	19
3.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	20
4 PÄÄTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	24
5 POHDINTA.....	30
LÄHTEET.....	33
LIITE 1. Tuttu, vieras uskontolukutaito	
LIITE 2. Diakoniabarometri 2020 kyselylomake	
LIITE 3. Diakoniabarometri 2020 Aina uuden edessä -julkaisuseminaarin us- kontolukutaito-esitys	
LIITE 4. Diakoniabarometri 2020 Aina uuden edessä -julkaisuseminaarin oh- jelma	

1 JOHDANTO

Uskonnot eivät kadonneet mihinkään, vaikka 1900-luvulla niin ennustettiinkin. Ihmiset hakevat edelleen uskonnoista turvaa, rutiineja ja vastauksia elämän suuriin kysymyksiin. Sen sijaan, että uskonnot olisivat kadonneet, uskontojen ja hengellisyyskokonaisuus muuttuu ja moninaistuu jatkuvasti. Uskonnollinen ja katso-muksellinen moninaisuus ja uusi hengellisyys lisääntyvät myös Suomessa (Hiltunen & Vasko 2011, 4). Nopeasti muuttuvassa ja globalisoituvassa maailmassa erilaiset maailmakuvat ja uskonnot tulevat lähelle. Myös uskonnollisuus on muutoksessa; useammat ihmiset kuvailevat itseään nykyisin mieluummin henkiseksi (spiritual) kuin uskonnolliseksi (religious) (Heelas & Woodhead 2005, 2–4).

Uskonnollisen moninaisuuden lisääntymisen vuoksi diakoniatyössä kohdataan enemmän erilaisia uskontoja ja katsomuksia kuin aiemmin. Myös Suomen evan-gelisluterilaisen kirkon sisällä toimivien liikkeiden kohtaamisessa ja ymmärtä-misessä tarvitaan uskontolukutaitoa. Uskontolukutaitoa ei ole aiemmin tutkittu dia-koniatyön ja sitä tekevien näkökulmasta. Nyt uskontolukutaito oli yksi Diako-niabarometri 2020 Aina uuden edessä -tutkimuksen neljästä teemasta.

Uskontolukutaito kuuluu ammattiosaamiseen ja on laajemmin aja-tellen osa elämäntaitoja.

Diakoniabarometri on noin kahden vuoden välein tehtävä suomalaista diakonia-työtä mittaava määrällinen tutkimus. Vuoden 2020 barometri on yhdestoista dia-koniaa kuvaava barometritutkimus. Barometrikysely suunnattiin Suomen evan-gelisluterilaisessa kirkossa diakoniatyötä tekeville ja sitä johtaville työntekijöille. Barometrikyselyyn vastattiin reilun kahden viikon ajan tammi-helmikuussa 2020. Diakoniabarometrissa on aina sekä toistuvia, diakoniatyön muutosta kuvaavia osia, että uusia, ajankohtaisia teemoja. Diakoniabarometri 2020 Aina uuden edessä koostuu neljästä teemasta: diakoniatyön arki ja tulevaisuus, ruoka-apu, diakoniatyön johtaminen sekä uskontolukutaito.

Diakoniabarometrin 2020 toteuttivat yhdessä Diakonian tutkimuksen seura, Diakoniatyöntekijöiden Liitto, Kirkon tutkimuskeskus, Kirkkohallitus ja Diakonia-ammattikorkeakoulu. Tutkijoina toimi neljä Diakonia-ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijaa. Uskontolukutaitoon liittyen tutkimuksessa selvitettiin, miten uskontolukutaito näkyy diakoniatyössä, millaista osaamista diakoniatyöntekijöillä on uskontolukutaitoon liittyen sekä onko diakoniatyöntekijöillä tarpeeksi osaamista uskontolukutaitoon liittyen. Raportissa olevat sisennetyt osat ovat lainauksia kyselyn avoimista vastauksista.

2 USKONTOLUKUTAITO

Muun muassa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon uusi Ovet auki -strategia (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020) huomioi uskonnollisuuden muutokset Suomessa. Uskonnolliset muutostrendit on strategiassa nostettu megatrendien, kuten ilmastonmuutoksen, digitalisaation ja tuloerojen kasvun, rinnalle teemoiksi, jotka täytyy ottaa huomioon kirkon tulevaisuuskuvassa. Strategiassa todetaan, että individualisaatio eli yksilökeskeisyys ja sekularisaatio eli maallistuminen selittävät uskonnollisuuden muutosta. Samat muutostrendit näkyvät muissakin länsimaissa. Sen sijaan, että uskontoa harjoitettaisiin instituutioissa, uskontoa harjoitetaan yhä enemmän yksilön itse valitsemalla tavalla. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020.)

Sekularisaatio näkyy muun muassa uskonnon harjoittamisen vähenemisenä ja uskonnollisista yhteisöistä eroamisena. Maallistuminen ja yksilökeskeisyyden lisääntyminen korostuvat erityisesti nuorilla aikuisilla. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020.) Näitä muutoksia sekä monikulttuurisuuden mukanaan tuomia uskonnollisia ja hengellisiä muutoksia ymmärtääkseen hengellisen työn ammattilaisen on tärkeä olla uskontolukutaitoinen. Sakaranahon, Aarrevaaran ja Konttorin (2020a, 79) mukaan vaatimukset auktoriteettien uskontolukutaitoa kohtaan ovat kasvaneet 2010-luvulla. Uskontolukutaito voidaan nähdä tarpeellisena yleis-tietona, mutta uskontolukutaidolle on myös käytännön tarve (Sakaranaho, Aarrevaara & Konttori 2020a, 79).

Uskontolukutaito tarkoittaa osaamista, joka liittyy eri uskontojen ja katsomusten tunnistamiseen, tunnustamiseen ja niiden sensitiiviseen huomioimiseen yksilön ja ryhmän kohtaamisessa. Uskontolukutaitoon kuuluu myös sen tunnistaminen, miten uskonto tai katsomus on vaikuttanut ja vaikuttaa yksilön arkeen, tapoihin ja arvoihin ja miten uskonnot ovat vaikuttaneet ja yhä vaikuttavat yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Uskontolukutaidossa on kysymys uskonnon ja katsomusten paikasta yhteiskunnassa ja julkisuudessa. (Nikkanen 2020, 50; LIITE 1). Sekularisaation vuoksi ihmisten tiedot uskonnoista ja kyky ymmärtää uskontoja heikkenevät sa-

man aikaisesti, kun osaamista tarvittaisiin enemmän kuin koskaan aiemmin (Sakaranaho, Aarrevaara & Konttori 2020b, 3–4). Uskonnot ansaitsevat tulla käsiteltyksi julkisesti, mutta eivät vain sen vuoksi, että niiden positiiviset puolet huomioidaisiin. Uskontoja tulee käsitellä julkisessa keskustelussa, jotta niitä voidaan kritisoida rakentavasti ja jotta uskontojen mahdolliset riskit voidaan tunnistaa ja riskeihin voidaan vaikuttaa. (Francis & Dinham 2015, 266.)

Uskontolukutaidon merkitys on tiedostettu niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Helsingin yliopiston Argumenta-hanke Uskontolukutaito moniarvoisessa yhteiskunnassa perustuu väitteeseen, jonka mukaan Suomessa tarvitaan uskontolukutaitoa kasvavissa määrin. Hankkeen mukaan uskontolukutaito tarkoittaa tietoa, ymmärrystä ja sensitiivisyyttä erilaisiin uskonnollisiin ja katsomuksellisiin näkemyksiin liittyen. Hankkeen mukaan ei voida unohtaa sitä, että myös uskonnottomuudella ja tapauskovaisuudella on tärkeä sija suomalaisessa yhteiskunnassa. (Katsomukset.fi. Argumenta: Uskontolukutaito.) Rissanen, Ubani ja Sakaranaho (2020, 39–53) esittävät, että uskontolukutaidon pitäisi sisältyä keskeisenä osana opettajien monikulttuurisuusosaamiseen. Näin voitaisiin välttää sekä uskonnollistaminen, jossa tilanteet nähdään vain uskonnon kautta, sekä uskontosoikeus, jolloin uskonnon merkitystä ei tunnusteta lainkaan. (Rissanen, Ubani & Sakaranaho 2020, 39–53.)

Uskontolukutaito voidaan jakaa kolmeen näkökulmaan. Kulttuuripainotteisessa näkökulmassa uskonnon nähdään rakentuvan kulttuurin sisään. Uskonto on osa kulttuuria eikä talouden ja politiikan ilmiöitä voi ymmärtää ilman kulttuurikontekstia. (Kähkönen 2016, 266–268.) Mooren (2015, 30–31) mukaan uskontolukutaitoon kuuluu usean eri uskonnon historian, keskeisten tekstien, uskomusten, harjoittamisen ja nykyaikaisen uskonilmaisun ymmärtäminen ja sen tunnistaminen, että uskonnot kehittyvät ja muovautuvat aina tietyn sosiaalisen, historiallisen ja kulttuurisen todellisuuden kontekstissa. Lisäksi Mooren mukaan uskontolukutaitoon kuuluu kyky havaita ja tutkia poliittisten, sosiaalisten ja kulttuuristen ilmentymien uskonnollisia ulottuvuuksia. (Moore 2015, 30–31.)

Uskentososiologiapainotteisessa näkökulmassa ajatellaan uskontolukutaidon olevan enemmän kansalaistaito kuin teologiaa (Kähkönen 2016, 266–268). Uskontolukutaito nähdään käytännöllisemmästä näkökulmasta; Dinhamin ja Jonesin (2010, 6) mukaan uskontolukutaidossa korostuvat tieto tunnistaa ja tunnustaa uskonto tärkeäksi osaksi julkisuutta, riittävä määrä yleistietoa uskonnoista ja niiden traditioista sekä kyky oppia muilta. Uskontolukutaitoon kuuluu sosiologiapainotteisesta näkökulmasta myös kunnioittamisen ja hyvien suhteiden rakentamisen taito sekä väärrien yleistysten torjuminen. Uskontolukutaito nähdään tukena ehyelle, moniuskontoiselle yhteiskunnalle, jossa on tilaa sekä uskonnollisille että uskonnottomille ihmisille. Uskontolukutaito voi tukea ehyttä yhteiskuntaa silloinkin, kun uskontoja ja uskomista kyseenalaistetaan. (Dinham & Jones 2010, 6.)

Teologiapainotteisessa näkökulmassa uskontolukutaitoa ei nähdä vain uskonnoista oppimisena. Sen sijaan uskontolukutaidon ajatellaan olevan akateemisesakin diskurssissa tehtävää yhteistyötä kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Tämän näkökulman puolustajien mielestä olennaista on oppia toisten uskonnollisesta kielestä ja vuorovaikutuksesta. (Kähkönen 2016, 266–268.) Heinosen (2010, 28) mukaan uskontolukutaidossa ymmärretään, että symbolit eivät ole pelkkiä symboleita, joilla ei ole muuta merkitystä kuin materiaallinen merkitys. Materiaaliset symbolit voivat viitata johonkin paljon suurempaan kuin mitä pelkkä materia itsessään edustaa (Heinonen 2010, 28).

Uskontolukutaito näyttäytyy erilaisena riippuen siitä, missä kontekstissa siitä puhutaan. Francisin ja Dinhamin mukaan uskontolukutaitoa voi parhaiten ymmärtää viitekehyksenä, jota käytetään kulloisessakin kontekstissaan. Tämän vuoksi uskontolukutaidosta voisikin puhua monikossa uskontolukutaitoina. (Francis & Dinham 2015, 257–258, 270.) Uskontolukutaitoa pidetään yhtenä 2000-luvun tärkeistä taidoista. Monien uskontojen ja katsomusten maailmassa uskontoja tulee tuntee myös ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta. Uskontojen harjoittaminen ja uskonnolliset rituaalit vaikuttavat ihmisten terveyteen sekä hyvässä että pahassa. Osittain julkisten terveydenhoitoinstituutioiden ja uskonnollisten instituutioiden intressit kohtaavat ja osittain ne ovat törmäyskurssilla, mutta vain harvoin ne eivät liity toisiinsa lainkaan. (Idler & Patton 2014, xi–xiii.)

Tämän opinnäytetyön muut keskeiset käsitteet ovat katsomuslukutaito, uskonto-dialogi, spiritualiteetti ja spirituaalinen sensitiivisyys. Esittelen ne artikkelissani, jossa on myös lisää tietoa uskontolukutaidon käsitteestä (Nikkanen 2020, 48–52; LIITE 1).

3 TUTKIMUSPROSESSI

3.1 Työn tarkoitus ja tavoitteet

Diakoniabarometri 2020:n tutkijoina toimivat Diakin ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijat Hanna Alava, Auli Kela, Anni Nikkanen ja Pirjo Paloviita. Ohjausryhmään kuuluivat opinnäytetyöohjaajien Tiina Ikosen ja Sakari Kainulaisen lisäksi Marko Pasma Diakoniatyöntekijöiden liitosta, Airi Raitaranta Kirkkohallituksesta Diakonian ja sielunhoidon osastolta, Esko Ryökäs Diakonian tutkimuksen seurasta sekä Veli-Matti Salminen Kirkon tutkimuskeskuksesta.

Opintojen alussa opiskelijoille esiteltiin erilaisia opinnäytetyöaiheita ja kiinnitin huomioni mahdollisuuteen tehdä opinnäytetyö uskontolukutaitoon liittyen. Lehtori Tiina Ikosen ehdotuksesta uskontolukutaitoa pohdittiin yhtenä teemana vuoden 2020 diakoniabarometriin. Kun diakoniabarometritutkijoiden ryhmä varmistui, pohdimme yhdessä Ikosen ja asiantuntija Sakari Kainulaisen kanssa barometrin kokonaisuutta. Me opiskelijat saimme itse vaikuttaa barometrikokonaisuuden teemoihin. Uskontolukutaito on ajankohtainen teema, se kiinnosti minua eikä uskontolukutaitoa oltu aiemmin tutkittu diakoniatyön kontekstissa. Yhdeksi neljästä aiheesta päätettiin valita diakoniatyöntekijöiden kokemukset uskontolukutaitoon liittyen. Muiksi barometrin aiheiksi valittiin diakonian arki ja sen muutos, ruoka-apu sekä diakoniatyön johtaminen.

Uskontolukutaitoteeman tarkoituksena oli selvittää diakoniatyöntekijöiden ajatuksia uskontolukutaidosta, siitä, liittyykö uskontolukutaito diakoniatyöhön sekä uskontolukutaidon osaamisesta diakoniatyössä. Työn tavoite eli tavoiteltu vaikutus oli saada tutkittua, luotettavaa sekä käyttökelpoista tietoa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöiden ajatuksista uskontolukutaitoon liittyen sekä siitä, millaista osaamista diakoniakentällä on uskontolukutaidon teemoista. Tutkimuksen teemojen varmistuttua jatkoin uskontolukutaidon teoriaan tutustumista. Taustamateriaalin ja barometritutkimuksen antamien rajojen perusteella tutkimuskysymyksiksi muodostuivat

- 1) Miten uskontolukutaito näkyy diakoniatyössä?
- 2) Millaista osaamista diakoniatyöntekijöillä on uskontolukutaitoon liittyen?
- 3) Onko diakoniatyöntekijöillä tarpeeksi osaamista uskontolukutaitoon liittyen?

3.2 Barometrikysely

Diakoniabarometri on tutkimuksena kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Kysely (LIITE 2) suoritettiin sähköisellä kyselylomakkeella, joka tehtiin Webropol-ohjelmalla. Kyselyn suunnittelu aloitettiin marraskuussa alustavien kysymysmuotoiluiden pohtimisella. Hyvän kyselylomakkeen tekeminen vaatii tutkimuksen aiheiden tuntemista, käsitteiden määrittelyä sekä tutkimuskysymysten miettimistä. Jokainen tutkija teki omasta teemastaan alustavia kysymyssarjoja, joiden mielekkyyttä arvioitiin tutkimuskysymysten kannalta. Jokaisen kysymyksen muotoilu ja vastausvaihtoehdot mietittiin ja arvioitiin tarkasti, koska tutkimuslomakkeen huonosti laaditut kysymykset aiheuttavat suuria virheitä vastauksissa. Karsimme kyselystä kysymyksiä, jotka eivät olleet keskeisiä tai välttämättömiä saadaksemme vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Kyselyyn haluttiin mahdollisimman laaja vastaajajoukko, jotta tutkimuksen tulokset vastaisivat mahdollisimman hyvin todellista tilannetta. Siksi kyselystä pyrittiin tekemään houkutteleva ja merkityksellinen potentiaaliselle vastaajalle. Lomakkeesta suunniteltiin siisti, asetteluiltaan miellyttävä, loogisesti etenevä sekä tarpeeksi lyhyt, jotta vastaaja jaksaisi keskittyä vastaamiseen kyselyn loppuun asti ja jotta vastaaminen ei jäisi kesken. Kyselyn alkuun tehtiin selkeät ja yksiselitteiset vastausohjeet. Erilaisten kysymys- ja asteikkotyyppien kohdalla kyselyssä oli tarvittaessa uudet ohjeet. Kysymykset ryhmiteltiin järkeviksi kokonaisuuksiksi. Kyselyssä avattiin sen keskeisimpiä termejä, jotta vastaaja tietäisi, mihin kysymykset liittyvät. (Heikkilä 2014, 47.) Kyselyssä oli yhteensä 36 kysymystä, joista viisi ensimmäistä oli taustatietokysymyksiä.

Suurin osa kyselyn kysymyksistä oli strukturoituja eli suljettuja kysymyksiä, joissa vastausvaihtoehdot oli valmiiksi määriteltä. Monivalintakysymyksissä vastaus-

vaihtoehtoja on enemmän kuin kaksi ja dikotomisissa kysymyksissä on kaksi vastausvaihtoehtoa (Heikkilä 2014, 49). Suljettuja kysymyksiä voidaan käyttää, kun tarkasti rajatut vastausvaihtoehdot tiedetään lomaketta tehtäessä ja kun vaihtoehtoja on rajallinen määrä. Valmiit vastausvaihtoehdot auttavat vastaajaa antamaan myös kritiikkiä ja arvostelevaa palautetta, jos vastaaja ei sitä muuten haluaisi tehdä. Näissä tilanteissa strukturoiduilla kysymyksillä voi siis saada todennukaisemman kuvan tilanteesta. (Heikkilä 2014, 49.)

Suljetuissa kysymyksissä jokaisen kysymyksen täytyy olla yksiselitteinen niin, että sen voi ymmärtää vain yhdellä tavalla. Strukturoiduissa kysymyksissä vastausvaihtoehtojen täytyy olla toisensa pois sulkevia ja jokaiselle vastaajalle täytyy löytyä sopiva ja järkevä vastausvaihtoehto. Jos kysymykseen saa valita monta vastausta, tämä tulee ilmoittaa selkeästi. Suljettuihin kysymyksiin vastaaminen on nopeaa, mutta toisaalta keskimääräinen vaihtoehto tai vastaus ”en osaa sanoa” voivat houkuttaa, jos ne ovat mahdollisia. (Heikkilä 2014, 49.) Siksi arvioimme lomaketta tehdessä tarkasti, mihin kysymykseen annettiin tällaiset vastausvaihtoehdot. Suljettuja kysymyksiä tehtäessä on myös tiedostettava, että jokin vastausvaihtoehto saattaa jäädä puuttumaan tai osa vastaajista voi vastata nopeasti ja harkitsematta, jolloin tutkimuksen tulokset eivät välttämättä ole niin luotettavia (Heikkilä 2014, 49). Pyrimme minimoimaan mahdolliset puuttuvat vastausvaihtoehdot käymällä yhdessä ryhmänä läpi jokaisen kysymyksen ja sen vastausvaihtoehdot.

Strukturoitujen kysymysten lisäksi kyselyssä käytettiin myös joitakin avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja kirjoitti omin sanoin vastauksensa. Avoimia kysymyksiä oli kuitenkin vain muutama, jotta barometrin kvantitatiivinen ote säilyisi ja jotta kyselyyn vastaaminen olisi helppoa ja nopeaa. Avoimia kysymyksiä käyttämällä saatiin kuvailevaa tietoa barometrin aiheista. Heikkilän (2014, 47–48) mukaan tämä mahdollistaa vastaajille sellaisten uusien näkökulmien esittämisen, joita ei strukturoiduissa kysymyksissä olla otettu huomioon. Avoimien kysymysten vastauksista voi myös nousta seuraaviin diakoniabarometreihin tai muihin tutkimuksiin ajankohtaisia teemoja.

Avoimia kysymyksiä on helppo tehdä, mutta niihin on hitaampaa vastata tai ne voivat jäädä kokonaan vastaamatta. Lisäksi sanallisten vastausten luokitteleminen on vaikeampaa kuin numeeristen vastausten tai strukturoitujen kysymysten vastausten luokitteleminen. Suljettujen ja avointen kysymysten lisäksi tein myös muutaman sekamuotoisen kysymyksen. Sekamuotoisissa kysymyksissä on sekä valmiita vastausvaihtoehtoja että useimmiten yksi avoin vastausvaihtoehto, johon vastaaja saa itse kirjoittaa oman vastauksensa (Heikkilä 2014, 47–50).

Taulukko 1. Tutkimuskysymykset ja niihin vastaavat kyselylomakkeen kysymykset

Tutkimuskysymys	Kyselylomakkeen kysymykset
Miten uskontolukutaito näkyy diakoniatyössä?	17. Missä olet kuullut uskontolukutaidon käsitteestä? 20. Tapaan muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia ihmisiä 21. Kuinka tärkeänä pidät uskontolukutaidon osaamista työssäsi? 24. Mitä uskontolukutaito merkitsee sinulle työssäsi?
Millaista osaamista diakoniatyöntekijöillä on uskontolukutaitoon liittyen?	18. Mihin seuraaviin katsot lukeutuvaksi? 19. Tunnistan mielestäni kirkon herätysliikkeitä 23. Millaista osaamista kaipaavat lisää uskontolukutaitoon liittyen?
Onko diakoniatyöntekijöillä tarpeeksi osaamista uskontolukutaitoon liittyen?	22. Tunnen uskontolukutaitoni vastaavan työni vaatimuksia

Virheiden välttämiseksi kyselylomaketta on hyvä testata pienellä joukolla vastajia ja sitten tarvittaessa korjata testauksessa löydettyt virheet ja epäloogisuudet (Heikkilä 2014, 45–46). Tammikuussa pieneltä joukolta diakoniatyöntekijöitä kerättiin palautetta alustavasta kyselylomakkeesta, jotta lopullinen lomake olisi mahdollisimman selkeä ja vastaajaystävällinen, ja jotta sen kysymystenasettelut olisivat mahdollisimman yksiselitteisiä. Kerätyn palautteen perusteella kyselylomaketta korjattiin ja se viimeisteltiin tammikuun loppupuolella. Kysely käännettiin myös ruotsiksi, jotta mahdollisimman moni diakoniatyötä tekevä voisi vastata kyselyyn omalla äidinkielellään tai työkielellään.

Koko barometrihankkeessa toteutettiin työnjakoa ja yksi omista tehtävistäni oli kirjoittaa kyselylomakkeen saatekirje (LIITE 2). Saatekirjeessä ilmenivät kyselyn tarkoitus, perustietoja diakonibarometrasta, ohjeita kyselyyn vastaamiseen liittyen sekä Diakoniabarometri 2020:n työryhmä. Saatekirjeen tarkoituksena oli antaa lukijalle tarvittavat tiedot barometrasta, kannustaa lukijaa vastaamaan kyselyyn ja levittämään tietoa kyselystä myös muille diakoniatyötä tekeville ja sitä johtaville. Kuten kyselystä, myös saatekirjeestä tehtiin ruotsinnot.

Barometritutkimuksen aineisto kerättiin tammi-helmikuussa 2020. Kysely avattiin tammikuun lopussa ja se oli auki kaksi ja puoli viikkoa. Linkki kyselylomakkeeseen lähetettiin Kirkkohallituksen diakonia ja sielunhoito -sähköpostilistalle, jolla oli tuolloin 1028 henkilöä sekä Diakoniatyöntekijöiden liiton sähköisessä uutiskirjeessä, jonka sai 1950 henkilöä. Lisäksi tietoa kyselystä jaettiin sosiaalisessa mediassa eri ryhmissä, joissa on diakoniatyötä tekeviä ihmisiä. Kyselyn aukioloaikana lähetettiin sähköpostitse yksi muistutusviesti ja kyselyyn kannustettiin vastaamaan sosiaalisen median ryhmissä. Kyselyyn saatiin yhteensä 479 vastausta, joista 31 oli ruotsinkielisiä. Diakoniatyötä teki vuonna 2019 Kirkon työmarkkinalaitoksen mukaan 1340 henkilöä (Kirkon työmarkkinalaitos i.a.). Tähän lukuun verrattuna vastausprosentti oli 36. Luku on tarpeeksi suuri, jotta tutkimuksen tulokset voidaan yleistää koskemaan kyselyn perusjoukkoa eli Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa diakoniatyötä tekeviä ja sitä johtavia henkilöitä.

3.3 Aineiston käsittely ja artikkelin kirjoittaminen

Määrällistä tutkimusta tehtäessä aineiston käsittely ja analysointi ovat erillisiä vaiheita aineiston keräämisestä (Heikkilä 2014, 120). Kun kysely suljettiin helmikuun puolivälissä, alkoi aineiston käsittely ja sen analysointi. Saimme ensimmäiset alustavat tulokset yksinkertaisten prosenttien perusteella Webropol-ohjelman omia työkaluja käyttäen. Näihin alustavasti aineistosta kertoviin tuloksiin tutustuttiin suurella mielenkiinnolla ja niissä näkyivät jo suuntaa-antavasti jotkin päätulokset. Ennen kunnolliseen analysointiin ryhtymistä kirjoitin itselleni ylös omat ennako-oletukseni tuloksista. Tämä on tärkeää, jotta ennako-oletuksistaan on tietoinen ja voi tutustua aineistoon mahdollisimman avoimin mielin. Näin tutkija ei etsi aineistosta vain omia oletuksiaan tukevia tuloksia.

Tutkimuksessa kerätty materiaali ei yleensä ole suoraan analysoitavissa, vaan se pitää saada käsiteltävään muotoon. Aineisto pitää siirtää tilastollisen analyysin ohjelmaan käsittelyä varten. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2013, 118–119.) Aineisto siirrettiin Webropolista tilasto-ohjelmaan tarkempaa käsittelyä varten. Tilasto-ohjelmana käytettiin IBM SPSS Statistics (SPSS) -ohjelmaa. Aineistoa olisi voitu analysoida jonkin verran myös esimerkiksi Excel-taulukkolaskentaohjelmalla (Heikkilä 2014, 118–119). Tärkeintä aineiston käsittelyssä ja analysoinnissa oli, että tutkimuskysymyksiin löydettäisiin vastauksia (Heikkilä 2014, 138). Keskeistä on tarkastella tuloksia valittujen tutkimuskysymysten kautta sen sijaan, että kiinnitettäisiin huomiota muihin mahdollisesti löytyviin tuloksiin. Oli saatava yleiskuva siitä, mihin kysymyksiin on vastattu, kuka on vastannut ja mistä aineisto kertoo. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tämä tarkoittaa esimerkiksi yksinkertaisten prosenttitaulukoiden ja suorien jakaumien tekemistä (Ronkainen ym. 2014, 124).

Aineistoa päädyttiin analysoimaan yksiulotteisen frekvenssijakauman, prosenttien, ristiintaulukoinnin sekä korrelaatiokertoimien avulla, koska näillä menetelmillä arvioitiin saatavan riittävän hyvä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä ja sen suhteista muihin muuttujiin. Myös vuoden 2018 Diakoniabarometrissa käytettiin saman tapaisia analyysimenetelmiä (Isomäki, Lehmusmies, Salojärvi & Wallenius

2018, 16). Yksiulotteinen frekvenssijakauma on suora jakauma, joka esittelee yhdessä taulukossa sen, kuinka moni vastaaja on vastannut tietyn vastauksen tiettyyn kysymykseen. Taulukossa on vastausten määrät myös prosenteiksi muutettuina. Yksiulotteinen frekvenssijakauma kertoo siis, kuinka monta kutakin muuttujan arvoa aineistossa esiintyy. Kun muuttujien määrät muutetaan prosenteiksi, menetetään yksittäisen yksikön tieto, mutta saadaan selville kunkin muuttujan arvon suhteellinen osuus. Koska kvantitatiivisen tutkimuksen pyrkimys on yleistää, käytetään tulosten esittämisessä prosentteja, jotka ilmaisevat muuttujien suhteellisen määrän. (Kananen 2008, 41–42.) Prosentit voivat olla myös havainnollisempi keino esittää tuloksia.

Analyysiä tehdessäni halusin selvittää, miten jonkin muuttujan muutos on yhteydessä toiseen muuttujaan. Tällaista kahden eri muuttujan välistä riippuvuutta ilmaisee ristiintaulukointi (Vilkkä 2007, 118–120; Kananen 2008, 44; Kumar 2014, 315). Ristiintaulukoinnin avulla ei kuitenkaan voi päätellä muuttujien syy-seuraussuhteita. (Vilkkä 2007, 129.) Täytyy muistaa, ettei muuttujien tekninen riippuvuus siis takaa muuttujien todellista riippuvuutta toisistaan (Kananen 2008, 44). Ristiintaulukointia tehtäessä havaintojen määrät muutettiin prosenttiluvuiksi. Tällöin taulukon lukeminen on helpompaa, nopeampaa ja eri kokoisten ryhmien vertailu on mahdollista (Vilkkä 2007, 129).

Ensin tarkastelin alustavia tuloksia suorien jakaumien perusteella. Tämän jälkeen tutkin SPSS-ohjelmistolla eri taustamuuttujien vaikutuksia tuloksiin; miten eri taustamuuttujat ovat yhteydessä tulokseen vai ovatko ne? Maaliskuussa tuloksia tarkasteltiin ensimmäisen kerran ohjausryhmän kanssa. Ohjausryhmätyöskentelyssä pohdittiin, mitä tuloksia artikkeleissa painotetaan eli mitä tutkitaan tarkemmin. Jatkoin aineiston analyysiä ja vein keskeisiä taulukoita Exceliin. Samanlaisesti yhdistelin taulukoita, kuvioita ja sanallista analyysiä, jolloin artikkelin kokonaisuus alkoi hahmottua. Kokosin artikkelin niin, että käsittelen kutakin tutkimuskysymystä omassa luvussaan.

Kyselylomakkeen uskontolukutaitoa käsittelevässä osassa oli yksi avoin kysymys, johon pyydettiin vastauksia omin sanoin. Kysymys oli ”Mitä uskontolukutaito

merkitsee sinulle työssäsi?”. Koska avoimen kysymyksen vastaukset ovat laadullista aineistoa, käsittelin vastaukset sisällönanalyysin keinoin. Käytin aineistolähtöistä eli induktiivista sisällönanalyysia. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa edetään yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 122–125; Kumar 2014, 318). Analyysin pääpaino oli siis aineistossa ja aineiston annettiin niin sanotusti ”kertoa” siitä, mitä uskontolukutaito merkitsee diakonia-työntekijöille heidän työssään.

Ensin tutustuin aineistoon kokonaisuutena, jotta sain siitä hyvän yleiskuvan. Tämän jälkeen pelkistin eli redusoin aineistoa, eli poistin aineistosta tutkimukselle epäolennaisen materiaalin. Tein tämän ja kaiken muun tekstin muokkaamisen, pilkkomisen ja ryhmittelyn erillisessä Excel-tiedostossa niin, että alkuperäiset vastaukset pysyivät alkuperäisessä muodossaan. Pelkistämisenä etsin aineistosta tutkimuksen kannalta keskeisiä ilmauksia. Tämän jälkeen listasin löytämäni ilmaisut. Etsin pelkistetyistä ilmaisuista eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia ja ryhmittelin samankaltaiset ilmaukset omiksi luokikseen. Tämä on aineiston teemoittelua eli klusterointia. Nimesin näin luomani alaluokat käsitteillä, jotka kuvasivat erillisten alaluokkien sisältöä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 122–127; Kumar 2014, 318.)

Jatkoin teemoittelua yhdistämällä alaluokkia suuremmiksi yläluokiksi. Ryhmittelin syntyneet yläluokat edelleen pääluokiksi niiden sisältöjen mukaisesti. Jossain tapauksissa aineiston analyysin voi jättää teemoittelun vaiheeseen (Turunen 2020). Tämä osoittautui riittäväksi laajuudeksi uskontolukutaitoa koskevan avoimen kysymyksen kohdalla, joten en jatkanut teemoittelusta abstrahointiin eli käsitteellistämiseen.

Touko-kesäkuun vaihteessa viimeistelimme barometrikokonaisuuden artikkelien käsikirjoitukset. Ohjausryhmä antoi viimeiset kommenttinsa ja korjausehdotuksensa artikkelikäsikirjoituksiin, ja tein kommenttien perusteella tarvittavat muokkaukset ja lisäykset. Kesäkuun alkupuolella koko julkaisun tekstikokonaisuus oikoluettiin ja osasta lukuja tehtiin ruotsinkieliset käännökset. Myös julkaisun taulu-

kot ja kuviot tarkistettiin. Kesäkuussa julkaisun käsikirjoituskokonaisuus luovutettiin taittotoyöhön. Elokuussa jokainen tutkija koosti omasta artikkelistaan tiivistelmän englanninkielistä käännöstä varten.

3.4 Tutkimustulosten esittäminen

Esittelemme tutkimuksen tuloksia Diakoniabarometrissa sekä sanallisesti että erilaisten graafisten kuvioiden avulla. Vertailen artikkelissani (LIITE 1) kiinnostavia eroavaisuuksia vastausten välillä ja nostan esiin yllättäviä tai tutkimuksessa vahvasti esille nousseita teemoja. Esittelen tutkimuksen tuloksia sanallisesti, taulukoiden ja tunnuslukujen avulla sekä pylväskuvioilla. Kun tutkimuksen tulokset esitellään monipuolisilla tavoilla, otetaan huomioon tutkimuksen erilaiset lukijat; eri lukijat ymmärtävät lukemaansa ja näkemäänsä parhaiten erilaisten keinojen avulla. Sanalliset ja graafiset esitystavat voivat myös tuoda esiin informaatiota, joka muuten jäisi piiloon tai vähemmälle huomiolle.

Eri kuvaamistavat tuovat tulososioon myös selkeyttä ja kaivattua vaihtelua. Tavoitteenani oli, että tulosten esittelyosio olisi lukijalle mielenkiintoinen, informatiivinen ja yksiselitteinen – siinä määrin kuin tulokset ovat yksiselitteisiä. Tulososiota kirjoittaessani pohdin tarkasti, mitkä tulokset esitän kuvioina tai taulukossa, ja mitkä asiat vain sanallisesti. Jotkin keskeiset tulokset päätin esitellä sekä sanallisesti että graafisena esityksenä tai taulukkona, jolloin tulokset saivat enemmän painoarvoa.

Kirjoitin Diakoniabarometri 2020 Aina uuden edessä -julkaisuun oman artikkelini lisäksi luvun 1.2 Tutkimuksen suorittaminen. Esittelen luvussa julkaisun lukijalle perustiedot Diakoniabarometri 2020:n tutkimusprosessista, sen eri vaiheista, vastausten yleistettävyydestä sekä tutkimusprosessin luotettavuudesta ja eettisyydestä (Alava, Nikkanen & Paloviita 2020, 15–17).

3.5 Tulosten julkistaminen

Diakoniabarometrin viestintätyöryhmään kuuluivat Tiina Ikonen, Airi Raitaranta, Esko Ryökäs sekä viestinnän asiantuntija Diakonia-ammattikorkeakoulusta ja Kirkkohallituksesta. He tekivät suunnitelman barometrin julkistamisesta ja julkistamisseminaarin mainostamisesta sekä tiedotteen mediaa varten. Julkistamisseminaarista viestittiin muun muassa Diakonia-ammattikorkeakoulun, Diakonia-työntekijöiden Liiton sekä Kirkkohallituksen kautta. Myös barometritutkijat viestivät uudesta Diakoniabarometrasta ja sen julkistamisesta omilla yhteisöissään muun muassa sosiaalisen median kautta.

Diakoniabarometri 2020 Aina uuden edessä oli tarkoitus julkaista ja esitellä Kirkon Diakonian päivillä Lappeenrannassa syyskuussa 2020. Diakonian päivät päätettiin kuitenkin muuttaa yksipäiväiseksi webinaariksi koronaviruspandemian vuoksi. Kun päätös Diakonian päivien peruuttamisesta tuli, barometrin työryhmä alkoi suunnitella barometrille omaa julkistamisseminaaria. Tiina Ikonen ja Airi Raitarannan johdolla kävimme läpi mahdolliset seminaarilat ja päivämäärät. Kun paikka ja aika oli sovittu, aloimme suunnitella julkistamisseminaarin ohjelmaa. Sen lisäksi, että jokainen barometritutkija esittelisi seminaarissa oman aiheensa ja sen päätulokset, halusimme seminaariin myös muita puheenvuoroja diakoniasta ja diakoniabarometreistä. Työryhmän puheenjohtaja, dosentti Esko Ryökäs alusti seminaarin aiheella Vanhan vai uuden edessä – Missä on diakonia? ja Kalle Kuusimäki, Kirkkohallituksen Diakonia ja sielunhoito -osaston johtaja puhui aiheesta Tietoa tuottava, hyödyntävä ja jakava kirkko (LIITE 4).

Esittelin omassa esityksessäni lyhyesti, mitä uskontolukutaito tarkoittaa sekä uskontolukutaitoteeman päätulokset. Esitykseni tueksi tein PowerPoint-esityksen (LIITE 3). Koronatilanteen vuoksi seminaari päätettiin pitää vain webinaarina hybriditilaisuuden sijaan. Kaikille avoimeen webinaariin osallistui enimmillään 177 henkilöä samanaikaisesti. Työryhmä oli tyytyväinen yleisön osoittamaan kiinnostukseen barometria kohtaan sekä yhteiseen keskusteluun barometrin teemoista.

Tutkijat viestivät omista aiheistaan myös julkistamisseminaarin jälkeen. Annoin haastattelun Kirkko ja kaupunki -lehdelle (Haikala 2020) ja kirjoitan loppusyksyllä

2020 tekstin Dialogi-verkkomediaan. Esittelin uskontolukutaitoa ja tutkimuksen tuloksia marraskuussa diakoniasta vastaavien hiippakuntasihteereiden kokouksessa sekä Kuopion hiippakunnan diakoniatyöntekijöiden kokouksessa. Keväällä 2021 suunnitelmissa on kirjoittaa diakoniatyöntekijöiden uskontolukutaidosta Diakonian tutkimus -aikakauskirjaan ja mahdollisesti myös Kirkkohallituksen Diakonia+-sivuille. Diakoniabarometri 2020:n englanninkielinen tiivistelmä valmistui ja julkaistiin marraskuussa.

3.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusjulkaisua ja tätä raporttia kirjoittaessani minun täytyi tehdä subjektiivisia päätöksiä siitä, mistä kirjoitan tutkimusjulkaisuun, mistä raporttiin ja mitä jätän kokonaan pois. Jotta teksti pysyisi tarpeeksi tiiviinä, selkeänä ja lukijalle mielekkäänä kokonaisuutena, en voi raportoida kaikkea tutkimuksen aikana tehtyä ja tutkittua. Lukijan pitää saada tekstistä selkeä kuva tutkimuksesta ja sen tärkeimmistä tuloksista, joten yksittäisiä pieniä tietoja on jätettävä pois (Heikkilä 2014, 178). Ensimmäisen eettisen valinnan tein valitessani uskontolukutaidon aiheekseni. Myös pohtiessani ja valitessani kyselylomakkeen kysymyksiä tein eettisiä valintoja, koska jouduin päättämään, mitä kysymyksiä pidin tutkimuskysymysteni kannalta niin keskeisinä, että ne valikoituvat lopulliseen kyselyyn.

Aineiston valmistuttua oli arvioitava, mihin kysymyksiin aineisto vastaa. Aineisto ei aina välttämättä suoraan kerro samasta asiasta ja juuri samalla tavalla kuin tutkija on odottanut (Ronkainen ym. 2013, 122–123). On muistettava, että aineisto ei ole koko kuva tutkimuksen aiheesta, vaikka se vastaisikin tutkijan kokemusta todellisuudesta. Tutkimusaineisto ei ole koko totuus tutkimusaiheesta, vaan tiedon tuottamisen väline (Ronkainen ym. 2013, 122–123). Meidän täytyy tiedostaa oma vaikutuksemme koko tutkimukseen aina tutkimuskysymyksistä raporttiin asti. Tutkimuksen kokonaisluotettavuuden kannalta on merkittävää, että tutkimuksen otos on tarpeeksi suuri ja edustava, vastausprosentti on korkea ja että tutkimuksen kysymykset mittaavat juuri niillä mitattavaksi tarkoitettuja asioita (Heikkilä 2014, 188).

Aineiston analyysin alussa kirjoitin itselleni muistiin oman esiyymmärrykseni aiheestani ja ennakkokäsitykseni tutkimuksen tuloksista. Varsinkin aineiston analyysin alussa on tärkeää erottaa ja etäännyttää omat oletukset tutkimusaiheesta (Ronkainen ym. 2013, 122–123). Avoimen kysymyksen aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä oli tärkeää tarkkailla ja reflektoida oman asenteen vaikutusta aineistoon, erityisesti aineiston pelkistämisen ja ryhmittelyn vaiheissa (Turunen 2020). Pyrin havainnoimaan, etsinkö huomaamattani aineistosta sellaisia vastauksia, joita toivon löytäväni tai etsinkö tuloksia, jotka vahvistaisivat omia ennako-oletuksiani. Tutkimuksen luotettavuuteen liittyi myös se, että käytin vain sellaisia tutkimusmenetelmiä, jotka tunsin hallitsevani riittävän hyvin (Heikkilä 2014, 30).

Tutkimuksen objektiivisuus eli puolueettomuus on yksi eettisen tutkimuksen ominaispiirteistä. Tutkijan omat moraaliset tai poliittiset mielipiteet eivät saa vaikuttaa tutkimuksen tekemiseen tai tutkimustuloksiin. (Heikkilä 2014, 31.) Tutkimukseen liittyi kuitenkin välttämättä subjektiivisia valintojani tutkimus- ja analysointimenetelmiin, kysymystenasetteluun ja raportointiin liittyen. Tämän vuoksi oli tärkeää, että tunnistin omat valintani ja pystyin perustelemaan ne muille tutkijoille sekä ohjausryhmälle. Koska Diakoniabarometrin aineisto kerättiin kyselylomakkeella, johon vastaajat vastasivat itse, mahdollista haastattelijan vaikutusta vastauksiin ei tässä tutkimuksessa tarvinnut arvioida. Panostimme lomakkeen kysymysten tarkkaan muotoiluun, jotta kysymykset ja vastausvaihtoehdot eivät ohjaisi vastaajaa tiettyyn suuntaan.

Tutkimuksen validiteetti eli pätevyys tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa on mitattu sitä, mitä oli tarkoitus mitata. Kun tutkimus on validi, siinä ei ole systemaattista virhettä. (Vilka 2007, 150–152; Ronkainen ym. 2013, 129–132; Heikkilä 2014, 29–30.) Tämän vuoksi tutustuin huolellisesti teoriaan ja aiempien tutkijoiden käsitteiden määrittäisiin. Näin löytyivät sopivat kysymykset kattamaan uskontolukutaidon ja muiden käsitteiden kokonaisuus. Tutkimuksen validiteettiin on vaikea vaikuttaa jälkikäteen, joten pyrimme vaikuttamaan siihen kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa tekemällä lomakkeen kysymyksistä yksiselitteisiä niin, että riski kysymyksen väärinymmärtämiselle olisi mahdollisimman pieni. Tutkimuksemme validiteettiin liittyi myös valitsemiemme mittareiden tarkkuus ja toimivuus sekä se,

miten onnistuimme muuttamaan tutkimamme aiheiden käsitteet kyselylomakkeeseen sopivalle yleiskielelle (Vilkkä 2007, 150–152).

Tutkimuksen reliabiliteetti eli luotettavuus kertoo tulosten tarkkuudesta ja tutkimuksen toistettavuudesta. Jos tutkimus on luotettava, se antaa toistettaessa samat tulokset kuin aiemmin, riippumatta tutkijasta. Reliabiliteettiin vaikuttaa riittävän kattava otos, joka edustaa koko perusjoukkoa. (Heikkilä 2014, 30–31; Vilkkä 2007, 149–150; Ronkainen ym. 2013, 129–132.) Pyrimme saamaan mahdollisimman korkean vastausprosentin tiedottamalla kyselystä monella eri foorumilla ja tekemällä lähetekirjeestä kannustavan. Kyselystä lähetettiin ohjausryhmän toimesta yksi muistutusviesti. Tarvittaessa olisimme voineet jatkaa vastausaikaa, jolloin olisimme mahdollisesti saaneet nostettua vastausprosenttia ja tutkimuksen reliabiliteettia. Koska saimme vastauksia kahden ja puolen viikon aikana runsaasti, emme jatkaneet kyselyn vastausaikaa.

Tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttaa myös tutkimuksen teon avoimuus (Heikkilä 2014, 178–179). Perustelin prosessin aikana tekemiäni valintoja ohjausryhmälle, esittelen niitä tässä raportissa ja pohdin, mitä olisin voinut tehdä toisin. Eettisyyteen liittyy myös avoimuus tutkittavia kohtaan (Heikkilä 2014, 31–32; Vilkkä 2007, 164). Kerroimme vastaajille avoimesti, mitä aiheita tutkitaan ja miksi sekä sen, miten tuloksia tullaan käyttämään. Otimme huomioon myös tutkittavien tietosuojan (Heikkilä 2014, 31–32; Vilkkä 2007, 164). Takasimme tutkittavien ehdottoman anonymiteetin, eli artikkeleista tai raporteista ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyen esittelin artikkelissa kaikki tutkimuksen merkittävät tulokset enkä vain niitä, jotka voisivat olla yhteistyökumppaneille jollain tavalla edullisia tuloksia. Lisäksi, jotta tutkimus on relevantti eli hyödyllinen, sen on tuotava esiin jotain uutta (Heikkilä 2014, 32).

Diakoniabarometrin taloudellisuutta on vaikea arvioida, koska moni asiantuntija käytti tutkimusprosessiin paljon työtunteja kuuluessaan ohjausryhmään. Toisaalta me neljä tutkijaa olemme opiskelijoita, joten tutkimuksen teettämiseen ei tältä osin liittynyt kuluja. Tutkimuksen oli tarkoitus tuottaa ajankohtaista ja paikansäpitävää tietoa Suomessa tehtävästä diakoniatyöstä, ja tämän tiedon arvoa

on mahdotonta mitata. Tutkimustyömme oli tehokasta, koska teimme tutkimusta muun koulutyön ja ansiotöidemme ohella. Tämä tehokkuus ei kuitenkaan ole vaikuttanut tutkimuksen laatuun tai eettisyyteen.

Diakoniabarometri 2020 -tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä lisäsi osaltaan se, että neljän henkilön tutkijaryhmän lisäksi tutkimusta valmisteli tiiviisti diakonian, teologian ja tutkimustyön asiantuntijoista koostuva ohjausryhmä. Ohjausryhmä kommentoi ja tuki meitä tutkijoita prosessin kaikissa vaiheissa. Koska tutkijoita oli neljä, pystyimme myös tukemaan toisiamme tutkimustyössä, vaikka itse saatoimme osittain sokeutua omille analyyseillemme ja teksteillemme.

4 PÄÄTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tulosten mukaan diakoniatyöntekijät arvioivat uskontolukutaitonsa pääosin hyväksi. Hieman yli puolet vastaajista vastasi uskontolukutaitonsa vastaavan työnsä vaatimuksia hyvin tai erittäin hyvin. Osa diakoniatyötä tekevistä on kuitenkin epävarmempi osaamisestaan; 40 prosenttia vastasi uskontolukutaitonsa vastaavan työnsä vaatimuksia jossain määrin ja kuusi prosenttia vastasi uskontolukutaitonsa vastaavan työtä erittäin huonosti tai huonosti.

Avoimien vastausten perusteella diakoniatyöntekijät kokevat, että uskontolukutaito on osa diakoniatyön ammatillisuutta ja että se on tärkeää osaamista työn arjessa. Avoimista vastauksista ilmeni, että uskontolukutaitoon liitetään ennen kaikkea toisen ihmisen kunnioittaminen ja syvempi ymmärtäminen. Myös loukkaamattomuus ja mahdollisuus tasaveroiseen keskusteluun nähdään uskontolukutaidon anteina. Uskontolukutaidon ansiosta ihmistä osataan auttaa kokonaisvaltaisesti, yksilön hengellisyys huomioiden.

Toisen ihmisen tasavertaista kohtaamista hänen maailmastaan käsin. Pyrkimystä ymmärtää toisen elämäntilannetta ja näkemyksiä sekä tukea hänen kasvuaan ihmisyydessä.

Uskontolukutaito näyttää olevan osa diakoniatyön arkea, mutta termi ei ole vielä kaikille tuttu. Jotkut kertoivat, että uskontolukutaito käytännössä on tavallinen osa työtä, mutta he eivät olleet aiemmin ajatelleet uskontolukutaitoa terminä. Lähes puolelle kaikista vastaajista uskontolukutaidon käsite oli tuttu ammattikirjallisuudesta tai -lehdistä. Esihenkilönä toimivista lähes kaksi kolmesta oli lukenut uskontolukutaidosta ammattikirjallisuudesta tai -lehdistä. Kaikista vastaajista 31 prosenttia ei ollut aiemmin kuullut käsitteestä, esimiehistä 16 prosenttia ei ollut koskaan kuullut käsitteestä ja yamk-opinnon suorittaneista viisi prosenttia ei ollut kuullut uskontolukutaidosta ennen kyselyyn vastaamista. Kaikista vastaajista reilu neljäsosa oli kuullut käsitteestä internetissä ja viidesosa oli kuullut uskontolukutaidosta opintojen yhteydessä.

Ihmisten kohtaamisen perustana on hänen kunnioittaminen ja kokonaisvaltainen kohtaaminen. Uskontolukutaito on luonteva osa diakoniatyön kohtaamisten arkea, vaikka termiä ei arjessa vielä paljon käytetä.

Diakoniatyön ammattilaiset pitävät uskontolukutaitoa työssään tärkeänä. Kaksi kolmesta vastaajasta vastasi pitävänsä uskontolukutaitoa työssään joko tärkeänä (48 prosenttia) tai erittäin tärkeänä (19 prosenttia). Lisäksi 29 prosenttia vastasi pitävänsä sitä jossain määrin tärkeänä. Ne, joille käsite oli entuudestaan tuttu, pitävät uskontolukutaitoa todennäköisemmin tärkeänä; heistä yhteensä 72 prosenttia pitää uskontolukutaitoa tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Niistä, jotka eivät olleet ennen kyselyyn vastaamista kuulleet uskontolukutaidosta vain 54 prosenttia piti sitä tärkeänä tai erittäin tärkeänä, 39 prosenttia jossain määrin tärkeänä ja kuusi prosenttia ei pitänyt sitä kovinkaan tärkeänä. Tämä tulos voi selittyä sillä, että jos ihminen ei ole aiemmin kuullut käsitteestä eikä tunne sitä lainkaan, hän ei vielä osaa pitää sitä työssään tärkeänä osaamisena. Sen sijaan ne, jotka ovat tietoisia uskontolukutaidosta, saattavat kiinnittää teemaan huomiota esimerkiksi työssään, mediassa ja opinnoissa, oppivat aiheesta lisää ja osaavat liittää sen omaan työhönsä.

Tulosten perusteella näyttää siltä, että diakoniatyöntekijä pitää uskontolukutaitoa sitä tärkeämpänä, mitä paremmin hän kokee oman uskontolukutaitonsa vastaavan työnsä vaatimuksia. Heistä, jotka kokivat oman uskontolukutaitonsa vastaavan työtään hyvin tai erittäin hyvin, jopa 77 prosenttia pitää uskontolukutaitoa työssään tärkeänä, kun taas heistä, jotka kokevat uskontolukutaitonsa vastaavan työnsä vaatimuksia huonosti tai erittäin huonosti, vain 34 prosenttia pitää sen osaamista työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Tämä saattaa johtua siitä, että mitä enemmän työntekijä hankkii aiheesta lisätietoa ja koulutusta ja kiinnittää aiheeseen enemmän huomiota esimerkiksi mediassa, sitä selkeämmin uskontolukutaito liittyy hänen mielessään myös diakoniatyöhön ja sitä tärkeämpänä hän alkaa uskontolukutaitoa pitää. Uskontolukutaito näyttää siis jakavan kyselyyn vastanneita. Mutta mikä saa työntekijän kiinnittämään huomiota uskontolukutaitoon? Onko kyse mahdollisesti jostain taustalla vaikuttavasta muuttujasta? Tässä olisi mahdollinen jatkotutkimusaihe, koska tämän diakoniabarometrin aineisto ei anna vastausta kysymykseen.

Diakoniatyöntekijät kohtaavat muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia eniten asiakastyössä kirkon tiloissa, taloudelliseen avustamiseen ja neuvontaan sekä ruoka-apuun liittyen. Yleisesti diakoniatyössä tehdään kaikista eniten työtä taloudelliseen avustamiseen ja ruoka-avustamiseen liittyen sekä seurakunnan tiloissa diakoniatilaisuuksissa (Alava 2020, 84). Muiden kuin kirkkoon kuuluvien kohtaaminen vastaa siis yleisesti koko diakoniatyön kokonaisuutta.

Herätysliikkeiden tunnistaminen ja tunnustaminen osaksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon historiaa ja nykypäivää on uskontolukutaitoa. Kyselyssä kysyttiin siksi myös vastaajan kuulumista herätysliikkeisiin ja herätysliikkeiden tunnistamista. Kaikista vastaajista reilu kolmasosa (37 prosenttia) vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin. Heistä, jotka vastasivat itse kuuluvansa johonkin herätysliikkeeseen, 43 prosenttia vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin. Oman herätysliiketaustan lisäksi pitkä työkokemus diakoniatyöstä näyttää lisäävän myös herätysliikkeiden tunnistamista. Vastaajista, jotka olivat tehneet diakoniatyötä 11–20 vuotta, 35 prosenttia koki tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin ja yli 20 vuotta diakoniatyötä tehneistä jopa 46 prosenttia vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin. Myös he, jotka olivat kuulleet uskontolukutaidosta aiemmin, kokivat tunnistavansa herätysliikkeitä hieman paremmin kuin kaikki vastaajat keskimäärin. Heistä 41 prosenttia vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin.

Erityisesti työkokemus näyttää siis lisäävän herätysliikkeiden tuntemista ja tunnistamista. Perustuuko kokemus herätysliikkeiden tunnistamisesta omiin oletuksiin vai todelliseen tietoon herätysliikkeistä? Myös tätä voisi jatkotutkia jossain tulevassa tutkimuksessa. Joka kymmenes suomalainen kuuluu johonkin herätysliikkeeseen. Kuinka tärkeää herätysliikkeiden tunteminen on diakoniatyössä?

Tulosten perusteella diakoniatyötä tekevät eivät kaipaa mitään tiettyä uskontolukutaidon osaamista lisää erityisen paljon tai vähän. Mikään yksittäinen osaamisalue ei siis noussut puutteeksi tai selvästi vahvimaksi osaamisalueeksi uskon-

tolukutaitoon liittyen. Esimerkiksi noin kolmasosa (30 prosenttia) vastasi kaipaavansa melko paljon tai paljon vuorovaikutustaito-osaamista eri tavalla ajattelevien kanssa, mutta toisaalta 30 prosenttia vastasi, ettei kaipaa tätä osaamista lisää lainkaan tai kaipaa sitä vain vähän. Mitä tärkeämpänä vastaaja pitää uskontolukutaitoa työssään, sitä enemmän hän kaipaa lisää osaamista uskontolukutaitoon liittyen.

Koska yksi tutkimuskysymyksistä oli ”Millaista osaamista diakoniatyöntekijöillä on uskontolukutaitoon liittyen?”, minun olisi kannattanut tehdä kyselyyn ainakin yksi suora kysymys tästä. Kyselyssä kuitenkin kysyttiin osaamisesta käänteisesti eli kysyttiin sitä, mitä osaamista diakoniatyötä tekevät kaipaavat lisää. Se, mitä osaamista kaivataan lisää, ei kuitenkaan välttämättä ole sitä, mitä osataan vähiten. Siitä, mitä osaamista kaivataan lisää ja mitä ei, ei voi suoraan päätellä, millaista osaamista diakoniatyötä tekevillä nyt on. ”Millaista osaamista kaipaavat lisää uskontolukutaitoon liittyen?” -kysymyksen lisäksi tai sijaan olisi ollut tutkimuskysymyksen kannalta parempi kysyä ”Millaista osaamista sinulla on uskontolukutaitoon liittyen?”. Näin olisin saanut varmemman vastauksen tutkimuskysymykseeni.

Tulosten perusteella se, mitä kauemmin vastaaja on tehnyt diakoniatyötä, on yhteydessä siihen, mitä paremmaksi hän kokee uskontolukutaitonsa. Uskontolukutaito näyttää tulosten perusteella siis kehittyvän työuran aikana. Riittääkö tämä työuran ajan kehittyvä osaaminen kuitenkin tulevaisuudessa hengellisessä työssä? Pitäisikö uskontolukutaidosta olla jonkinlainen perusosaaminen jo uran alkupuolella? Tutkimustulosten ja sen perusteella, että uskontojen ja hengellisyyden ymmärtämistä tullaan tarvitsemaan tulevaisuudessa vielä enemmän kuin tällä hetkellä, uskontolukutaitoa pitäisi kouluttaa enemmän kirkon alan opinnoissa. Myös muut kirkossa ihmissuhdetyötä tekevät kuin diakoniatyöntekijät, kuten nuorisotyönohjaajat, varhaiskasvatuksen ohjaajat ja papit, kohtaavat jatkuvasti enemmän erilaisia uskontoja ja hengellisyyttä työssään. Koulutusta uskontolukutaidosta pitäisi lisätä seurakuntien työntekijöille erityisesti alueilla, joilla uskontojen ja katsomusten moninaisuus on jo nyt todellisuutta.

Alueellamme asuu alle puolet kirkkoon kuuluvista. Alueellemme tulevat uudet suuntaukset ensimmäisenä.

Näen tärkeänä, että kaikissa sosiaali- ja terveysalan opinnoissa käsiteltäisiin uskontoja, hengellisyyttä ja niiden vaikutusta yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla. Sosionomit esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, nuorisotyössä, vanhustyössä sekä mielenterveys- ja päihdetyössä kuten myös sairaanhoitajat, terveydenhoitajat ja yhteisöpedagogit tarvitsevat uskontoon, uskomiseen ja hengellisyyteen liittyvää osaamista, vaikka työntekijän tehtävät eivät liittyisikään hengellisyyteen tai monikulttuurisuuteen. Sosiaali-, terveys- ja kirkon alojen ammattilaisten on ymmärrettävä uskontojen ja uskomisen merkityksiä sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla. Näin työntekijä voi ymmärtää sitä kontekstia, jossa ihminen elää. Uskontolukutaito auttaa ihmisen ymmärtämistä yksilötasolla ja auttaa hahmottamaan yhteisössä vaikuttavien uskontojen ja hengellisyyden merkitystä. Yksilö- ja yhteisötasolla toimittaessa uskontolukutaito auttaa esimerkiksi terveen hengellisyyden tukemista. Sosiaali-, terveys- ja kirkon alan työntekijöiden on myös hyvä tunnistaa ja tunnustaa uskontojen ja muuttuvan hengellisyyden vaikutuksia yhteiskuntatasolla.

Tämä tutkimus on piirtänyt alustavaa kuvaa uskontolukutaidosta diakoniatyössä. Uskontolukutaito on diakoniatyötä tekevien kokemuksen mukaan jo nyt hyvissä kantimissa. Kuitenkin lähes puolet kyselyyn vastanneista arvioi uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia korkeintaan jossain määrin, joten diakoniatyössä tarvitaan vielä lisää uskontolukutaidon osaamista. Sitä tullaan tarvitsemaan tulevaisuudessa vielä enemmän kuin tällä hetkellä, koska uskontojen ja hengellisyyden kenttä muuttuu jatkuvasti moninaisemmaksi.

[Uskontolukutaito merkitsee] työtettä, jossa lähdetään aina kiinnostuneena ihmisen lähtökohdista, kunnioittaen, kuunnellen ja kysellen.

Toivon, että tämän tutkimusaiheen myötä seurakuntiin on levinnyt tietoa uskontolukutaidosta ja sen merkityksestä. Kun tieto uskontolukutaidosta lisääntyy, sen tarve diakoniatyössä voidaan tunnistaa ja uskontolukutaito voi kehittyä. Tämän teeman valitseminen yhdeksi Diakoniabarometri 2020:n aiheista on mahdollisesti kannustanut diakoniatyöntekijöitä pohtimaan uskontolukutaitoa ja sen tarvetta

työssään. Olen pyrkinyt siihen, että Diakoniabarometri 2020 -julkaisua lukiessaan lukija saa uutta tietoa uskontolukutaidosta ja siitä, mitä se diakoniatyössä tarkoittaa. Toivon, että uskontolukutaidon kasvavaan tarpeeseen havahdutaan ja kirkon alojen työntekijöitä kouluttavat tahot lisäävät uskontolukutaidon sisältöjä koulutuksiin. Uskontolukutaidon tarve tulee vain lisääntymään tulevaisuudessa ja on tärkeää, että diakonian työkenttä on valmis uskomisen, uskontojen ja hengellisyiden muutoksiin.

5 POHDINTA

Diakoniabarometri 2020 -prosessi on ollut antoisa, opettavainen ja vaativa. Olen tyytyväinen siihen, että innostuin syksyllä 2019 mahdollisuudesta liittää uskontolukutaidon teema diakoniabarometriin. Olin kiinnostunut uskontolukutaidosta jo hakiessani opiskelemaan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa ja olen iloinen, että kiinnostus on kasvanut ja säilynyt koko prosessin ajan.

Neljän hengen tutkijaryhmämme, ohjaavien opettajien ja ohjausryhmän merkitys prosessin etenemisessä on ollut valtava. Diakoniabarometri 2020 -prosessissa ei ollut kyse minun aikatauluistani, vaan työskentelin yhteisen aikataulun mukaisesti. Tämä toimi hyvänä kannustimena ja tuki työn edistymistä, koska jään mielelläni viilaamaan yksityiskohtia. Tavoitteeni omaa tutkimustyötäni kohtaan olivat melko korkealla, mutta otin työskentelyssäni huomioon työn tiukan aikataulun ja muut resurssini. Uskon meitä kaikkia neljää tutkijaa motivoineen halu kehittää diakoniatyötä. Tutkijoista kolme neljästä tekee diakoniatyötä ja minäkin olen hyvin diakoniaorientoitunut. Kaikilla tutkijoilla on omaa kokemusta diakoniatyöstä ja mahdollisuus vaikuttaa diakoniatyön arkeen motivoi tutkimuksen tekemiseen.

Ohjausryhmätyöskentely oli tärkeä osa prosessia. Laaja ohjausryhmä koostui diakonian, teologian ja tutkimuksen ammattilaisista. Ohjausryhmän jäsenet olivat kannustavia, asiantuntevia ja diakoniabarometriin sitoutuneita, ja he osoittivat luottamusta meitä tutkijoita kohtaan. Erityisesti tunnen kiitollisuutta kahta ohjaavaa opettajaamme, Tiina Ikosta ja Sakari Kainulaista kohtaan, joiden kiinnostus, tuki ja toisiaan täydentävä ammattitaito ovat olleet korvaamattomia tämän tiiviin prosessin aikana.

Diakoniabarometri 2020 -työskentelyä ohjasivat ja rajasivat asettamamme välitavoitteet ja se, että keskeneräisiä tekstejä jaettiin tutkijaryhmän ja ohjausryhmän kesken säännöllisesti. Tavoittelin koko prosessin ajan sitä, että oma työni eteni jokaisen kommenttikierroksen välissä. Annoin muille kommentoitavaksi aina

uutta luettavaa, uusia tuloksia ja niiden analyysiä. Näin sain opiskelijakollegoil-tani, opettajilta ja ohjausryhmän jäseniltä ajankohtaisia ja työtäni edistäviä kor-jausehdotuksia, tarkentavia kysymyksiä ja uusia näkökulmia.

Prosessin aikana itsensä johtamisen merkitys on korostunut. Diakoniabarometrin tutkimusprosessin, muiden opintojen, työn ja perhe-elämän yhdistäminen on vaa-tiva kokonaisuus. Itsensä johtamisen taidot ovat kehittyneet omien tehtävien ai-katauluttamisessa, itsensä kannustamisessa ja motivoimisessa, rajojen asetta-misessa sekä työn priorisoinnissa ja organisoinnissa. Olen tyytyväinen siihen, että olin osan prosessista, neljä kuukautta, opintovapaalla töistä, jonka aikana sain keskittyä täysin tutkimukseen ja muuhun koulutyöhön. Mahdollisuus opinto-vapaaseen antoi myös erityisen näkökulman koronakevääseen 2020, mitä en voinut arvata hakiessani opintovapaata syksyllä 2019.

Prosessin aikana vahvistui ymmärrys siitä, kuinka tärkeää on sopia vastuualu-eista niin selkeästi kuin mahdollista. On esimerkiksi sovittava etukäteen, mitä tekstejä kirjoitetaan yhteiseen käyttöön ja mitkä osat ovat jokaisen omaa tekstiä. Pyrin prosessin aikana antamaan toisille tutkijoille sovituissa kohdissa heidän tekstejään edistävää, konkreettista palautetta ja ehdotuksia ja tukemaan määräl-liseen tutkimukseen liittyvissä seikoissa. Harjoittelin toisaalta myös rajojen aset-tamista niin, etten päätyisi apuopettajan rooliin oman työni tai jaksamiseni kus-tannuksella.

Tutkimusosaamiseni kehittyi huomattavasti, koska minulla ei ollut aiempaa koke-musta tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä eikä määrällisen tutkimuksen tekemi-estä. Olen tyytyväinen, että en tiennyt tarkasti, millaisia vaiheita määrällisen tut-kimuksen tekemiseen liittyy. Näin metodin mahdolliset haasteet eivät päässeet vaikuttamaan opinnäytetyöaiheen valitsemiseen. Koen, että minulla on nyt hyvä pohja oppia lisää määrällisen tutkimuksen tekemisestä. Koska tein kvantitatiivi-sen analyysin lisäksi laadullista, aineistolähtöistä analyysia, minulla on jonkinlai-nen käsitys myös siitä. Tutkimusosaamisen kehittymisen lisäksi olen oppinut pal-jon uskontolukutaidosta. Nyt minulla on hyvä peruskäsitys aiheesta ja voin jatkaa teeman parissa.

Nämä opinnot ja erityisesti barometriprosessissa tutkijana toimiminen ovat hyvä pohja sille, mitä tulen myöhemmin tekemään – suuntauduin sitten enemmän käytännön ohjaustyöhön, opettamiseen, tutkimustyöhön tai jonkinlaisiin asiantuntijatehtäviin. Koen, että tämän prosessin jälkeen useampi uravaihtoehto on minulle mahdollinen ja minun täytyy vain päättää, mitä tavoitetta kohden lähden seuraavaksi työskentelemään. Olen edelleen kiinnostunut omasta aiheestani uskontolukutaidosta, mikä on tehnyt työhön tarttumisesta mielekäästä. En pidä mahdottomana ajatusta, että palaisin teeman pariin myöhemmin jatko-opinnoissa tai työelämässä. Selvää on, että uskontolukutaidon, uskomisen ja hengellisyyden teemat kiinnostavat minua edelleen ja olisikin hienoa päästä jatkamaan näiden teemojen parissa.

LÄHTEET

- Alava, H. (2020). Diakoniatyön arki 2020. Teoksessa H. Alava, A. Kela, A. Nikkanen & P. Paloviita *Diakoniabarometri 2020 Aina uuden edessä* (s. 75–96). Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 88, Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Alava, H., Nikkanen, A. & Paloviita, P. (2020). Diakoniabarometrin tausta ja toteutus. Teoksessa H. Alava, A. Kela, A. Nikkanen & P. Paloviita *Diakoniabarometri 2020 Aina uuden edessä* (s. 13–24). Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 88, Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Dinham, A. & Jones, S. H. (2010). *Religious Literacy Leadership in Higher Education: an analysis of key issues and challenges for university leaders*. York: Religious Literacy Leadership in Higher Education Programme. Saatavilla https://research.gold.ac.uk/3916/1/RLLP_Analysis_AW_email.pdf
- Francis, M. & Dinham, A. (2015). Religious literacies: the future. Teoksessa A. Dinham & M. Francis (toim.), *Religious literacy in policy and practice* (s. 257–279). Bristol: Policy Press.
- Haikala, T. (2020). Muslimit, ateistit ja muut voivat luottaa siihen, että kirkon diakoniatyöntekijät kunnioittavat heidän vakaumustaan, sanoo diakoniabarometriä kirjoittanut Anni Nikkanen. *Kirkko ja kaupunki*. Saatavilla <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/muslimit-ateistit-ja-muut-voivat-luottaa-siihen-etta-kirkon-diakoniatyontekijat-kunnioittavat-heidan-vakaumustaan-sanoo-diakoniabarometriä-kirjoittanu#cc574c3b>
- Heelas, P. & Woodhead, L. (2005). *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Malden: Blackwell Publishing.
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.
- Heinonen, R. (2010). Uskonnollinen lukutaito – dialogin edellytys. Teoksessa H. Rautionmaa (toim.), *Uskontodialogi – kasvatusta kulttuurien kohtaamiseen* (s. 28–29). Helsinki: Kulttuuri- ja uskontofoorumi FOKUS.

- Hiltunen, P. & Vasko, T. (2011). *Hyvä tietää uskontodialogista – Näkökulmia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenille*. Hyvä tietää uskonnoista ja elämäntavuksista -julkaisu 1. Helsinki: Kirkon ulkoasiain osasto. Saatavilla <https://evl.fi/documents/1327140/51130346/Hyv%C3%A4+tiet%C3%A4%C3%A4+uskontodialogista/3f085670-4651-6788-22ed-7675d438a79b>
- Idler, E. & Patton, L. (2014). Religious literacy is a Twenty-First-Century Skill. Teoksessa E. L. Idler (toim.), *Religion as a determinant of public health* (s. xi – xvi). New York: Oxford University Press.
- Isomäki, P., Lehmusmies, J., Salojärvi, P. & Wallenius, V. (2018). *Diakoniabaroometri 2018: yksinäisyyden monet kasvot*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisu 56. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kananen, J. (2008). *Kvantti: kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Katsomukset.fi. Argumenta: Uskontolukutaito. Saatavilla 15.11.2020 <https://katsomukset.fi/argumenta/>
- Kirkon työmarkkinalaitos i.a. Koko henkilöstön lukumäärä tehtäväryhmittäin vuosina 2010–2019. Saatavilla <https://evl.fi/documents/1327140/47781461/Henkil%C3%B6st%C3%B6n+lukum%C3%A4%C3%A4r%C3%A4+teht%C3%A4v%C3%A4ryhmitt%C3%A4in+2010-2019.pdf/dd2fdc51-8c47-dbb0-9be5-7a2e37938831>
- Kumar, R. (2014). *Research methodology: a step-by-step guide for beginners*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Kähkönen, E. (2016). Uskontolukutaito sekulaarin ja uskonnollisen välisenä siltanä. Teoksessa R. Gothóni, S. Hyväri, M. Kolkka & P. Vuokila-Oikkonen (toim.), *Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2* (s. 261–274). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla <http://www.theseus.fi/handle/10024/117560>
- Moore, D. (2015). Diminishing religious literacy: methodological assumptions and analytical frameworks for promoting the public understanding of religion. Teoksessa A. Dinham & M. Francis (toim.), *Religious literacy in policy and practice* (s. 27–38). Bristol: Policy Press.

- Nikkanen, A. (2020) Tuttu, vieras uskontolukutaito. Teoksessa H. Alava, A. Kela, A. Nikkanen & P. Paloviita *Diakoniabarometri 2020 Aina uuden edessä* (s. 48–74). Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 88, Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Rissanen, I., Ubani, M. & Sakaranaho, T. (2020). Challenges of Religious Literacy in Education: Islam and the Governance of Religious Diversity in Multi-faith Schools. Teoksessa T. Sakaranaho, T. Aarrevaara & J. Konttori (toim.), *The Challenges of Religious Literacy. The Case of Finland* (s. 39–53). Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/321105/2020_Book_TheChallengesOfReligiousLitera.pdf?sequence=1
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. (2013). *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki: Sanoma Pro.
- Sakaranaho, T., Aarrevaara, T. & Konttori, J. (2020a). Conclusions: Religious Literacy Promotes Absorptive Capacity, Inclusion and Reflexivity in Society. Teoksessa T. Sakaranaho, T. Aarrevaara & J. Konttori (toim.), *The Challenges of Religious Literacy. The Case of Finland* (s. 79–83). Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/321105/2020_Book_TheChallengesOfReligiousLitera.pdf?sequence=1
- Sakaranaho, T., Aarrevaara, T. & Konttori, J. (2020b). Introduction: Setting the Stage. Teoksessa T. Sakaranaho, T. Aarrevaara & J. Konttori (toim.), *The Challenges of Religious Literacy. The Case of Finland* (s. 1–6). Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/321105/2020_Book_TheChallengesOfReligiousLitera.pdf?sequence=1
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2020. *Ovet auki - Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026*. Saatavilla <https://evl.fi/documents/1327140/52567038/Ev.lut.kirkko-strategia.pdf/9fb95410-78a0-6ace-a331-aa2c31b869c5?t=1600781363026>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turunen, E. (15.1.2020). Laadullisen tutkimuksen aineiston analysointi ja tiedon synteesi [Luento]. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Vilka, H. (2007). *Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Tammi.

3 TUTTU, VIERAS USKONTOLUKUTAITO

Anni Nikkanen

3.1 Miksi tutkia uskontolukutaitoa diakoniatyössä?

Uskontolukutaito diakoniatyössä on tärkeä ja ajankohtainen aihe. Uskonnollinen ja katsomuksellinen moninaisuus ja uusi hengellisyys lisääntyy Suomessa.¹ Uskonnollisen moninaisuuden lisääntymisen vuoksi myös diakoniatyössä kohdataan enemmän erilaisia uskontoja ja katsomuksia kuin aiemmin. Ihmissuhdetyötä tekevän on tärkeää tiedostaa sekä oman että asiakkaan maailmankatsomuksen ja hengellisen taustan vaikutus tilanteeseen, koska lakisääteisesti ihmisiä on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilön ihmisarvoa ja maailmankatsomusta kunnioittaen.²

Ihmisten kohtaamisen perustana on hänen kunnioittaminen ja kokonaisvaltainen kohtaaminen. Uskontolukutaito on luonteva osa diakoniatyön kohtaamisten arkea, vaikka termiä ei arjessa vielä paljon käytetä.

Vaikka lait eivät ohjaisikaan tasa-arvoiseen ja kunnioittavaan työtapaan, kirkon sanoma ja diakoniatyön peruseriaate kaikkien ihmisten luovuttamattomasta ihmisarvosta sekä Jumalan ja lähimmäisen rakastamisesta ja kunnioittamisesta velvoittaa kirkon työntekijät ammatilliseen ja sensitiiviseen kohtaamiseen. Ihmissuhdetyössä asiakkaan maailmankatsomuksen huomioiminen lisää myös asiakkaan osallisuuden tunnetta.³ Tämä on tärkeää ottaa huomioon diakoniatyössä.

[Uskontolukutaito] liittyy mielestäni yleiseen ihmisen kunnioittamiseen ja toisen kuuntelemiseen. Koen ”uskontolukutaidon” tehtynä ja teennäisenä juttuna. Diakoniatyössä ollut koko urani ajan läsnä ja olennainen osa huomioida eri tavalla uskovat.

Tämän tutkimuksen tavoitteina oli selvittää diakoniatyötä tekevien ajatuksia uskontolukutaidosta, selvittää, millä tavoin uskontolukutaito voi diakoniatyötä tekevien mukaan liittyä diakoniatyöhön sekä kerätä tietoa uskontolukutaidon osaamisesta diakoniatyössä. Uskontolukutaitoa ei ole aiemmin tutkittu diakoniatyön ja sitä tekevien näkökulmasta. Mitä uskontolukutaito tarkoittaa juuri diakoniatyössä?

---

1 Hiltunen & Vasiko 2011, 4.

2 Gothóni & Kähkönen 2015, 109.

3 Gothóni & Kähkönen 2015, 110.

Onko sillä merkitystä diakoniatyön arjessa? Millaista osaamista diakoniatyötä tekevillä on uskontolukutaitoon liittyen?

Artikkelin tutkimuskysymykset olivat: miten uskontolukutaito näkyy diakoniatyössä, millaista osaamista diakoniatyöntekijöillä on uskontolukutaitoon liittyen sekä onko diakoniatyöntekijöillä tarpeeksi osaamista uskontolukutaitoon liittyen. Diakoniabarometrikyselyn uskontolukutaitoa koskevat kysymykset luokiteltiin sen mukaan, mihin tutkimuskysymykseen niillä etsittiin vastausta. Artikkelissa esitellään jokainen tutkimuskysymys ja siihen liittyvä aineisto omana alalukunaan. Artikkelin keskeisiä käsitteitä ovat uskontolukutaito, katsomuslukutaito, uskontodialogi, spiritualiteetti sekä spirituaalinen sensitiivisyys.

3.2 Uskontolukutaito, spirituaalinen sensitiivisyys ja muut keskeiset käsitteet

Kaikissa ihmissuhdeammateissa yksilöiden ja yhteisöjen maailmankuvalla, ihmiskäsityksellä ja hengellisellä orientaatiolla on suuri merkitys.⁴ Nopeasti muuttuvassa ja globalisoituvassa maailmassa erilaiset maailmankuvat ja uskonnot tulevat lähelle. Myös uskonnollisuus on muutoksessa; useammat ihmiset kuvailevat itseään nykyisin mieluummin henkiseksi (*spiritual*) kuin uskonnolliseksi (*religious*).⁵

Myös Suomessa uskonnollisuus muuttuu ja monimuotoistuu; yhtenäiskulttuurin sidoksista on päästy, mutta toisaalta uusi uskonnollisuus ja uskontojen monimuotoisuus voi huolestuttaa ja pelottaa. Esimerkiksi Kähkösen mukaan sekä islamofobia että islamisaation pelko vaikuttavat yhteiskunnalliseen keskusteluun. Toisaalta yhteisen suomalaisuuden rakentaminen auttaa purkamaan uskontoihin liittyviä jännitteitä.⁶

Tällä hetkellä uskonnollisuuden piirteitä ovat erityisesti sosiokulttuurinen moniarvoisuus ja yksilöllisyys.⁷ Lisäksi osa suomalaisista toivoo, että uskonnollinen ajattelu rajattaisiin kokonaan julkisen tilan ja keskustelun ulkopuolelle. Uskonnollisuus ei vain vähene vaan saa myös uusia muotoja. Maallistuminen ei ole länsimaisakaan ollut yhtä selkeää kuin sen aiemmin ajateltiin olevan. Yksilökeskeisyyden lisäksi uskonnollisuudelle on länsimaissa yleistä löyhä sitoutuminen uskonnollisiin yhteisöihin. Yksilö voi valita omaan maailmankatsomukseensa haluamansa ainekset yhä laajemmasta katsomusten joukosta.⁸

Uskonnollisuuden ja hengellisyyden muutokset näkyvät luonnollisesti myös Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa tehtävässä diakoniatyössä. Suomessa

4 Gothóni & Kähkönen 2015, 107.

5 Heelas & Woodhead 2005, 2–4.

6 Kähkönen 2019, 3–5.

7 Gothóni & Kähkönen 2015, 107–108.

8 Illman, Ketola, Latvio & Sohlberg 2017, 8.

evankelis-luterilaisella kirkolla ei ole ollut valtionuskonnon asemaa enää 1800-luvun jälkeen, yhtenäiskulttuurin aika on ohi ja muut uskontokunnat kasvavat. Tässä muuttuvassa todellisuudessa uskontolukutaito ja laaja hengellisyyden ymmärtäminen ovat tärkeitä taitoja. Uskontolukutaitoa on kuitenkin tarvittu jo aiemminkin esimerkiksi evankelis-luterilaisen kirkon sisällä toimivien herätysliikkeiden kanssa ja erilaisten kristillisten kirkkokuntien ja suuntausten kanssa toimittaessa. Myös muiden kristillisten kirkkojen opin ymmärtämisen voidaan ajatella olevan osa uskontolukutaitoa, koska yksi uskontolukutaidon osista on uskontojen ja niiden oppien tunteminen ja ymmärtäminen. Uskontolukutaito ei siis liity vain moniuskontoisuuteen ja uskontojen määrän lisääntymiseen tai vain esimerkiksi kristillisten kirkkokuntien uskon ymmärtämiseen. Maahanmuutto on kuitenkin lisännyt ja monipuolistanut uskontolukutaitokeskustelua.⁹

[Uskontolukutaito merkitsee] sitä että en voi olettaa toisen ajattelevan samalla tavalla ja tietävän meidän kristittyjen tavat ja perinteet. Kuuntelemalla ja kyselemällä mitä toinen ajattelee ja miten hän näkee asiat. Kunnioittamalla jokaista sellaisena kuin hän on.

Uskontolukutaito tarkoittaa sitä osaamista ja tietojen kokonaisuutta, jota tarvitaan uskontojen ymmärtämisessä ja tulkitsemisessä. Uskontolukutaito koostuu niistä tiedoista, joita meillä on eri uskonnoista, moraalisesta mielikuvituksesta ja uskonnollisen kielen erityisyyden ymmärtämisestä.¹⁰ Nämä tekijät ovat edellytyksenä uskontolukutaidolle ja sen kehittymiselle. Uskontolukutaito on nähty myös keinona perinteiden välisten siltojen rakentamiselle, minkä avulla voidaan välttää sosiaalista eriytymistä.¹¹ Myös Kähkönen esittää ajatuksen uskontolukutaidosta siltana, joka yhdistää uskonnollista ja sekulaaria todellisuutta. Valitettavasti uskontoon liittyvät kysymykset ovat olleet yhteiskuntatieteissä suurilta osin sivuroolissa.¹² Malkavaaran mukaan ”uskontolukutaito on uskontosokeuden ja uskonnollistamisen välissä oleva tila, jossa hyväksytään uskonnon merkitys yksilöiden elämässä ja koko yhteiskunnassa”.¹³

[Uskontolukutaito merkitsee] sitä, että voin paremmin ymmärtää asiakkaita, kunnioittaa heidän ajatusmaailmaansa. Se opettaa myös ymmärtämään yhteiskuntaa ja maailmaa, historiaa ja nykyisyyttä.

---

9 Kähkönen 2016, 262.

10 Heinonen 2010, 29.

11 Dinham & Jones 2010, 4.

12 Kähkönen 2016, 261–264.

13 Malkavaara 2020.

Uskontolukutaito voidaan jakaa kolmeen näkökulmaan. Kulttuuripainotteisessa näkökulmassa uskonnon nähdään rakentuvan kulttuurin sisään. Uskonto on osa kulttuuria eikä talouden ja politiikan ilmiötä voi ymmärtää ilman kulttuurikon­tekstia. Uskontososiologiapainotteisessa näkökulmassa ajatellaan uskontolukutai­don olevan enemmän kansalaistaito kuin teologiaa. Uskontolukutaito nähdään käytännöllisemmästä näkökulmasta ja siihen kuuluvat uskonnon ymmärtämiseen liittyvät tiedot ja taidot, kyky oppia uutta, asennekasvatus, yhteistyö sekä uskon­non näkeminen tärkeänä osana julkista tilaa. Teologiapainotteisessa näkökulmassa uskontolukutaitoa ei nähdä vain uskonnoista oppimisena. Sen sijaan uskontoluku­taidon ajatellaan olevan akateemisessakin diskurssissa tehtävää yhteistyötä kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Tämän näkökulman puolustajien mielestä olennaista on oppia toisten uskonnollisesta kielestä ja vuorovaikutuksesta.¹⁴

Katsomuslukutaito on terminä läheinen uskontolukutaidon kanssa. Toisin kuin uskontolukutaidon käsitteeseen, katsomuslukutaidon käsitteeseen sisältyvät myös ne katsomukset, jotka eivät liity mihinkään uskontoon tai uskonnolliseen tradi­tion.

Uskontodialogi tarkoittaa kahden tai useamman uskonnon tai uskomusperin­teen keskinäistä kunnioittavaa keskusteluyhteyttä. Uskontodialogissa kaikkien osa­puolten uskonnollinen lähtökohta tiedostetaan, sitä kunnioitetaan ja arvostetaan ja dialogissa osapuolet ovat tasa-arvoisessa asemassa.¹⁵ Kunnioittamisen lisäksi dialogi perustuu kuuntelemiselle, uteliaisuudelle, kärsivällisyydelle ja epätietoi­suuden sietämiselle.¹⁶

Uskontodialogin käsite sisältää sekä eri uskontojen edustajien välisen vuoro­puhelun että yhteistyön näkökulmat. Uskontodialogin käsitteen sisällä voidaan nähdä kolme erilaista orientaatiota: käytännöllinen, henkinen ja kognitiivinen tapa.¹⁷ Suomen evankelis-luterilainen kirkko on uskontodialogissa muun muassa joidenkin Suomen muslimiyhteisöjen ja Suomen juutalaisten kanssa. Ruohonjuu­ritason uskontodialogia käydään esimerkiksi kaikissa kerhoissa ja tapahtumissa, joissa eri uskontojen edustajat ovat joko suunnitellusti tai sattumalta toistensa kanssa tekemisissä ja käyvät vuoropuhelua uskontoihin tai uskomiseen liittyen.

Käsitteet spiritualiteetti ja uskonto ovat melko lähellä toisiaan. *Spiritualiteetti* voidaan kuitenkin nähdä uskontoa laajempänä käsitteenä. Kun uskontoon kä­sitteenä liitetään instituutiot, järjestäytynyt toiminta, rituaalisuus ja ideologi­suus, spiritualiteettiin liitetään kokemuksellisuus, yksilöllisyys, henkilökohtai­nen sitoutuneisuus ja syvälinen pohdinta. Spiritualiteetilla voidaan tarkoittaa eri

---

14 Kähkönen 2016, 266–268.

15 Rautionmaa 2010, 9.

16 Pini Kemppainen 2009, 111.

17 Rautionmaa 2010, 9.

konteksteissa muun muassa hengellistä elämää yleensä, hengellisyyttä, henkisyyttä tai syvähenkisyyttä.¹⁸

[Uskontolukutaito merkitsee] sensitiivistä asettumista toisen tärkeäksi ja pyhäksi kokeman edessä, toisen uskonnon kunnioittamista ja dialogia, sen etsimistä mikä yhdistää.

Spirituaalinen sensitiivisyys tai spirituaalissensitiivisyys tarkoittaa sitä herkkyyttä ja osaamista, mikä liittyy ihmisen vakaumuksen ja hengellisyyden huomioimiseen ja kunnioittamiseen. Spirituaalisesti sensitiiviseen työotteeseen liittyvät läheisesti vakaumuksen kunnioittaminen, uskontolukutaito, kokonaisvaltainen kohtaaminen ja myötätunto. Spirituaalisesti sensitiivinen työote on seurakunnan työntekijän keskeistä osaamista ja se edellyttää riittävää ymmärrystä omasta vakaumuksesta ja hengellisyydestä. Työntekijän on tärkeä reflektoida omaa hengellistä polkuaan, tiedostaa omat voimavaransa, vahvuutensa ja heikkoutensa.¹⁹

3.3 Uskontolukutaito on osa diakoniatyön keskeistä osaamista

Ensimmäinen uskontolukutaitoa kartoittava tutkimuskysymys oli, miten uskontolukutaito näkyy diakoniatyössä. Vastauksia tutkimuskysymykseen etsittiin neljän yksittäisen kysymyksen avulla. Kyselyssä kysyttiin, missä diakoniatyötä tekevät ovat kuulleet uskontolukutaidon käsitteestä, missä he tapaavat muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia ihmisiä, kuinka tärkeänä vastaajat pitävät uskontolukutaidon osaamista työssään sekä mitä uskontolukutaito merkitsee diakoniatyötä tekeville.

3.3.1 Uskontolukutaito ei ole kaikille tuttu käsite

Lähes puolet kaikista vastaajista oli lukenut uskontolukutaidosta ammattikirjallisuudesta tai -lehdistä (ks. Taulukko 3.1). Reilu neljäsosa oli lukenut aiheesta internetistä, ja viidesosa oli kuullut uskontolukutaidosta opintojen yhteydessä. Lisäksi uskontolukutaidosta oli kuultu koulutuksessa (17 %), työkavereilta (16 %) ja jossain muussa yhteydessä (6 %). Kuitenkaan lähes kolmasosa vastaajista ei ollut aiemmin kuullut uskontolukutaidon käsitteestä. Kysymykseen sai vastata kaikki ne yhteydet, joissa oli kuullut uskontolukutaidosta.

---

18 Valtonen 2019.

19 Valtonen 2019.

Taulukko 3.1 Missä diakoniatyötä tekevät ovat kuulleet uskontolukutaidon käsitteestä, esimies-
aseman ja koulutuksen mukaan (%).²⁰

	kaikki	esimies	ei esimies	p-arvo	YAMK	ei YAMK	p-arvo
Ammattikirjallisuudessa / -lehdissä	45	59	42	0,004	69	43	0,001
En ole kuullut / lukenut mistään.	31	16	34	0,001	5	33	0,000
Internetissä	27	38	25	0,014	44	26	0,017
Opinnoissa	20	18	20	0,733	41	18	0,000
Koulutuksessa	17	17	17	0,889	36	15	0,001
Työkaverin kanssa keskustellessä	16	25	14	0,006	31	14	0,007
Muualla, missä?	6	6	6	0,864	8	6	0,663

Esimiehistä yli puolet ja ylemmän ammattikorkeakoulun käyneistä yli kaksi kolmasosaa oli lukenut uskontolukutaidosta ammattikirjallisuudesta tai lehdistä (ks. Taulukko 3.1). Ylemmän ammattikorkeakoulun käyneistä vain viisi prosenttia ei ollut koskaan aiemmin kuullut uskontolukutaito-käsitteestä, kun muita opintoja tehneistä kolmasosa ei ollut kuullut käsitteestä. Hieman yllättäen muihin tuloksiin verrattuna esimiehistä vain 18 prosenttia oli kuullut käsitteestä opintojen yhteydessä. Tämä voi johtua siitä, että esimiehistä suurempi osa on saattanut opiskella aikana, jolloin uskontolukutaidosta ei vielä puhuttu opinnoissa. Muissa kuin esimiestehtävissä työskentelevistä 20 prosenttia ja YAMK-koulutetuista jopa 41 prosenttia oli kuullut uskontolukutaidosta opintojen yhteydessä.

Uskontolukutaidon teemoja sisältäviä koulutuksia ei ole vielä paljon tarjolla. Olemassa olevat koulutukset on suunnattu lähinnä papeille osana pastoraalitutkintoa ja lähetystyön henkilöstölle osana kirkon kansainvälisen työn erityiskoulutuksia. Uskontolukutaito ja uskontodialogiosaaminen nähdään siis vielä lähinnä pappien ja lähetystyöntekijöiden osaamistarpeina. Näiden koulutusten lisäksi uskontolukutaidon teemoja voi opiskella Diakonia-ammattikorkeakoulussa avoimen korkeakoulun puolella.²¹

Esimiehet ja YAMK-koulutetut olivat keskustelleet uskontolukutaidosta työkaverin kanssa useammin kuin muut; esimiehistä neljäsosa ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tehneistä lähes kolmasosa oli kuullut uskontolukutaidosta työkaverin kanssa keskustellessa. Uskontolukutaidon käsitteestä oli kuultu myös muualla kuin ammattikirjallisuudessa, koulutuksessa, internetissä, työkaverin kanssa keskustellessa ja opinnoissa. Kuusi prosenttia vastaajista vastasi kuulleensa käsitteestä muualla (ks. Taulukko 3.1).

20 (p≤0,05) tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä; (p≤0,01) tulos on tilastollisesti merkitsevä; (p≤0,001) tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä.

21 Eeva Salo-Kopperi, henkilökohtainen tiedonanto 26.5.2020.

Avoimien vastausten mukaan uskontolukutaito oli tullut esiin töissä esimerkiksi työpalaverissa ja verkostoissa, aiemmissa töissä, muun muassa kansainvälisessä työssä tai työssä seurakunnan ulkopuolella sekä mediassa. Uskontolukutaito oli ollut aiheena myös muissa kuin työhön liittyvissä keskusteluissa, esimerkiksi ystävän kanssa keskustellessa. Lisäksi kommentoitiin uskontolukutaidon olevan diakonian perusasiaa, vaikka termi onkin uusi.

3.3.2 Muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia tavataan eniten seurakunnan tiloissa

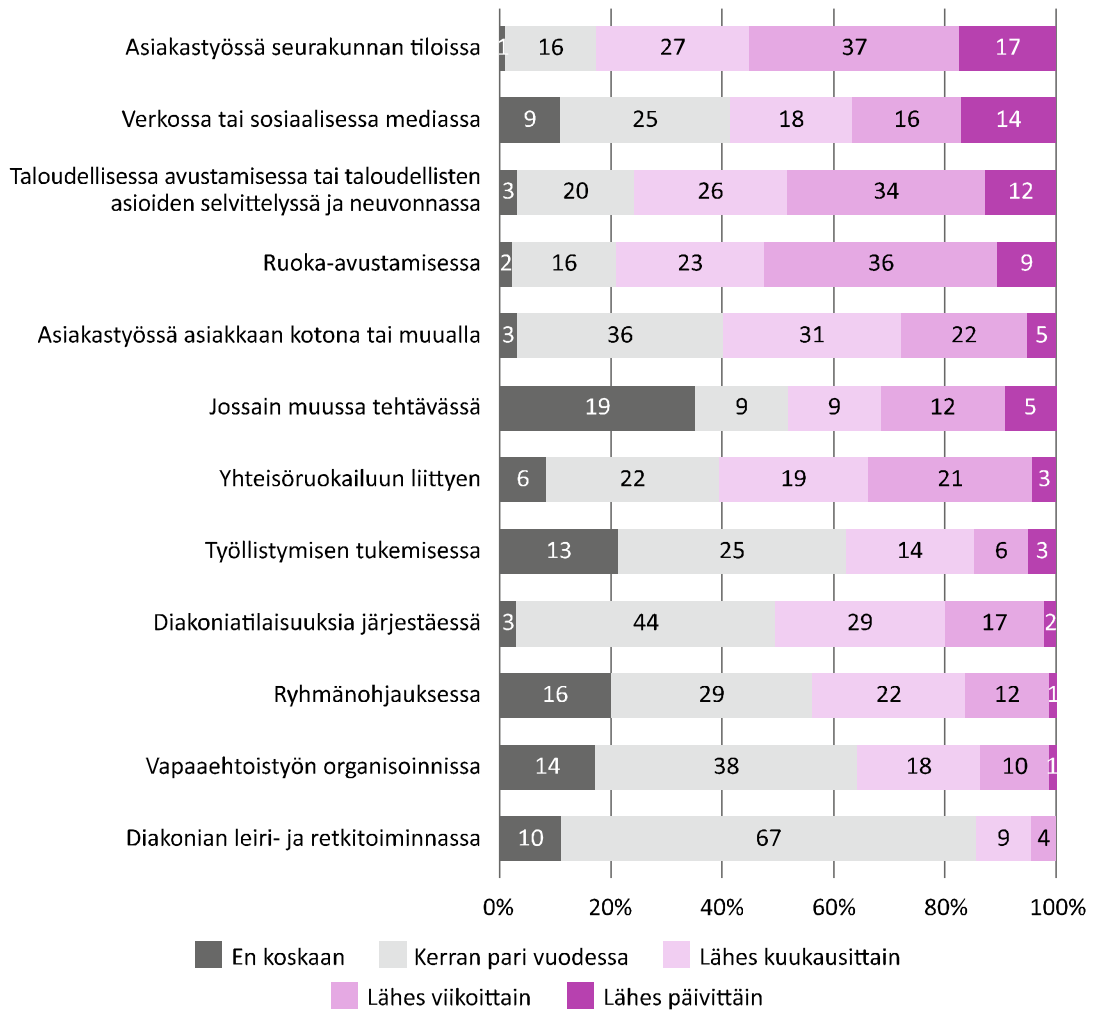
Diakonian peruseriaatteen mukaan diakonia auttaa kaikkia ihmisiä, ei vain evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia. Useimmiten muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia ihmisiä kohdataan asiakastyössä seurakunnan tiloissa; 17 prosenttia kohtaa heitä lähes päivittäin ja yli kolmasosa lähes viikoittain (ks. Kuvio 3.1). Asiakastyö seurakunnan tiloissa myös kuuluu lähes kaikkien vastanneiden työtehtäviin – vain kaksi prosenttia vastasi, että asiakastyö seurakunnan tiloissa ei kuulu työnkuvaan. Taloudelliseen avustamiseen ja talousasioiden selvittelyyn liittyen muita kuin kirkkoon kuuluvia kohtaa lähes päivittäin 12 prosenttia vastaajista ja jopa reilu kolmasosa lähes viikoittain. Kolmanneksi useimmin muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia kohdataan ruoka-apuun liittyen; yhteensä lähes puolet vastaajista kohtaa heitä lähes viikoittain (36 %) tai lähes päivittäin (9 %).

Evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuulumattomien kohtaaminen vastaa hyvin koko diakoniatyön kokonaisuutta eli ihmisiä kohdataan eniten samoissa työtilanteissa kuin diakoniatyössä yleisesti kohdataan ihmisiä. Diakoniatyössä kohdataan ihmisiä eniten asiakastyössä seurakunnan tiloissa, taloudellisessa avustamisessa ja neuvonnassa sekä ruoka-apuun liittyen.²²

---

22 Ks. Luku 4.2.

Kuvio 3.1 Muiden kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien kohtaamisen yleisyys diakoniatyön eri tehtävissä (%).

Kaksi kolmesta vastaajista kohtaa muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia kerran tai pari vuodessa diakonian retki- ja leiritoiminnassa (ks. Kuvio 3.1). Lähes puolet kohtaa kirkkoon kuulumattomia kerran tai pari vuodessa diakoniatilaisuuksien yhteydessä. Kaikista vähiten muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia kohdataan joissakin muissa kuin luetelluissa tehtävissä; 19 prosenttia vastasi ”en koskaan”. Suuri prosenttiosuus voi selittyä sillä, että tässä kohdassa ”en koskaan” voi olla helpoin vastaus, koska se vaatii vähiten muisteluja. Luetelluista tehtävistä kaikista harvimminkin kirkkoon kuulumattomia kohdetaan ryhmänohjauksessa; 16 prosenttia vastasi, ettei koskaan kohtaa muita kuin kirkkoon kuuluvia ryhmätoimintaan liittyen. Ryhmänohjaus ei myöskään kuulu neljäosan työnkuvaan. Myös vapaaehtoistyön organisoinnissa ja työllistymisen tukemisessa kohdetaan kirkkoon kuulumattomia melko harvoin.

Monissa diakoniatyön tilanteissa asiakkaan kirkkoon kuulumisella ei ole merkitystä, joten se ei välttämättä tule ilmi, ellei ihminen itse tuo asiaa esiin. Esimerkiksi ryhmätoiminnan, ruokailujen sekä leiri- ja retkitoiminnan kohdalla on huomioitava, että työntekijä ei välttämättä tiedä henkilöiden taustoja ja sitä, kuuluvatko

he kirkkoon vai eivät. Erityisesti niiden toimintojen kohdalla, joissa asiakkaiden kirkkoon kuulumista ei tiedetä, vastaukset perustuvat työntekijöiden mielikuviin toimintaan osallistujista.

Vastaajista 14 prosenttia kohtaa verkossa tai sosiaalisessa mediassa muita kuin kirkkoon kuuluvia lähes päivittäin ja 16 prosenttia lähes viikoittain (Kuvio 3.1). Kuitenkaan verkkotyö tai työ sosiaalisessa mediassa ei kuulu lähes viidesosan työnkuvaan. Tästä huolimatta jopa neljäsosa vastaajista kohtaa kirkkoon kuulumattomia kerran pari vuodessa verkossa tai sosiaalisessa mediassa.

Kysymykseen siitä, missä työntekijät kohtaavat muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia, sai antaa myös oman avoimen vastauksen. Avoimia vastauksia tuli yhteensä 37. Eniten kirjoitettiin muiden kuin kirkkoon kuuluvien tapaamisesta verkostoyhteistyön puitteissa, yhteiskristillisessä toiminnassa ja muuten yhteistyökumppaneiden kanssa toimiessa. Vastaajat kohtaavat kirkkoon kuulumattomia myös jalkautuessaan alueilla, vieraillessaan esimerkiksi vankiloissa ja merimieskirkolla, seurakunnan oman toiminnan puitteissa kuten seurakunnan tapahtumissa, perhekerhossa ja pakolaistyössä sekä omalla vapaa-ajallaan muun muassa harrastuksissa ja luottamustoimissa.

3.3.3 Uskontolukutaidon osaamista pidetään diakoniatyössä tärkeänä

Kirkon koulutuskeskus ja Kirkon työmarkkinalaitos käynnistivät vuonna 2014 osaamisen ennakoinnin prosessin. Vuoden 2016 diakoniabarometrikyselyssä vastaajia pyydettiin valitsemaan osaamisluelistasta viisi tärkeintä diakoniatyön osaamisaluetta seuraavan kymmenen vuoden ajalle. Selvästi tärkeimmiksi osaamisen alueiksi nostettiin vuorovaikutus- ja kohtaamisosaaminen sekä yhteistyö- ja verkosto-osaaminen, jotka ovat osa myös uskontolukutaidon osaamista. Myös kirkon oppiin ja arvoperustaan liittyvä osaaminen sekä monikulttuurisuus- ja uskonto-osaaminen olivat kuuden tärkeimmän osaamisalueen joukossa. Myös kirkkoherrat ja kirkon työntekijöitä kouluttavat tahot pitivät vuorovaikutus- ja kohtaamisosaamista sekä yhteistyö- ja verkosto-osaamista diakoniatyön keskeisinä osaamisalueina lähitulevaisuudessa.²³

Uusimman kyselyn tulokset tukevat tätä Diakoniabarometrissa 2016 esiteltyä diakoniatyön osaamistarpeiden painottumista. Diakoniabarometrikyselyssä 2020 kysyttiin, kuinka tärkeänä diakoniatyötä tekevät pitävät uskontolukutaidon osaamista. Vastausten perusteella diakoniatyötä tekevät pitivät uskontolukutaidon osaamista työssään tärkeänä taitona. Kaksi kolmesta piti uskontolukutaitoa omassa työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä (ks. Kuvio 3.2). Lisäksi 29 prosenttia vastaajista piti sitä jossain määrin tärkeänä.

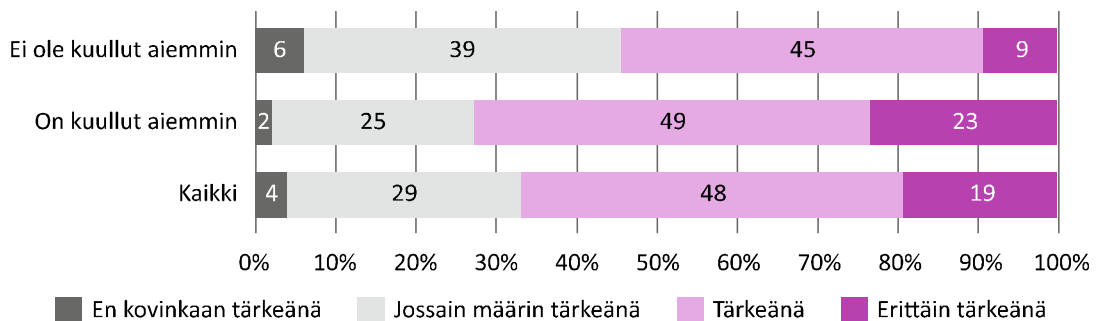
23 Gävert 2016, 65–75.

Uskontolukutaito kuuluu ammattiosaamiseen ja on laajemmin ajatellen osa elämäntaitoja.

Vastaajista neljä prosenttia ei pitänyt uskontolukutaidon osaamista työssään kovinkaan tärkeänä (Kuvio 3.2). Vain muutama vastaaja oli sitä mieltä, ettei uskontolukutaito ole lainkaan tärkeää heidän työssään.

[E]ikä tämä tule opituksi perusopinnoista, onko oleellinen asia työn hoitamisen kannalta, minusta ei juurikaan.

Kuvio 3.2 Uskontolukutaidon osaamisen koettu tärkeys työssä sen mukaan, onko kuullut uskontolukutaidon käsitteestä (%).

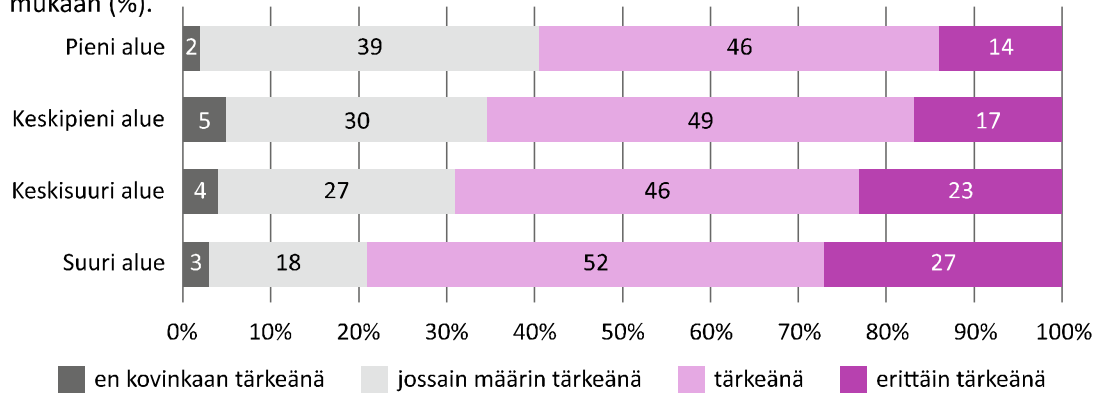
Niistä, jotka ovat kuulleet uskontolukutaidosta aiemmin, yhteensä 72 prosenttia piti sen osaamista työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Sen sijaan niistä, jotka eivät olleet aiemmin kuulleet termistä vain vähän yli puolet piti uskontolukutaidon osaamista työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Tätä eroa voi selittää se, että jos työntekijä ei ole aiemmin kuullut termiä, hän ei pidä sitä vielä tärkeänä asiana.²⁴

Mitä asukasmäärältään suuremmalla alueella työntekijä työskentelee, sitä todennäköisemmin hän pitää uskontolukutaidon osaamista työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä (ks. Kuvio 3.3). Pienillä alueilla (0–10 000 asukasta) työskentelevistä 60 prosenttia piti uskontolukutaidon osaamista työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä, keskipienillä alueilla (10 001–50 000 asukasta) työskentelevistä kaksi kolmesta ja keskisuurilla alueilla (50 001–100 000 asukasta) työskentelevistä 69 prosenttia piti uskontolukutaidon osaamista työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Suurimmilla alueilla (yli 100 000 asukasta) työskentelevistä lähes neljä viidestä piti uskontolukutaitoa työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä.²⁵

24 Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p \leq 0,001$).

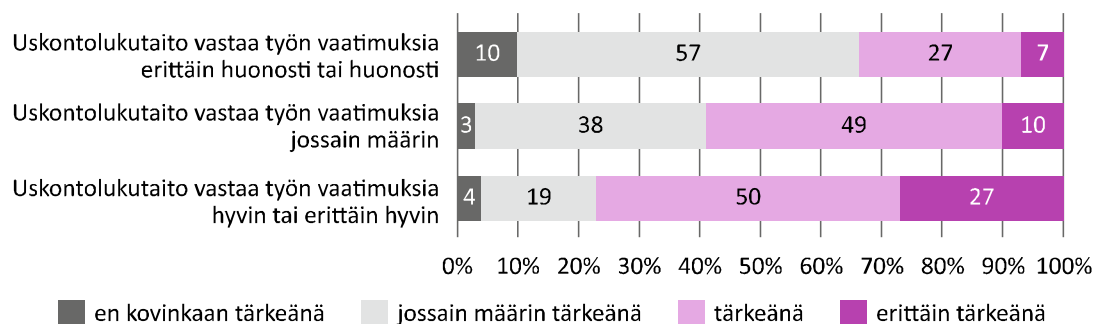
25 Tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p \leq 0,05$).

Kuvio 3.3 Uskontolukutaidon osaamisen koettu tärkeys työssä työskentelypaikkakunnan koon mukaan (%).

Se, miten hyvin vastaaja koki uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksiin, vaikuttaa liittyvän siihen, kuinka tärkeänä hän piti uskontolukutaitoa työssään. Heistä, jotka tunsivat uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia erittäin huonosti tai huonosti, vain noin kolmasosa piti uskontolukutaidon osaamista työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä (Kuvio 3.4). Heistä, jotka kokivat uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksiin jossain määrin, yli puolet piti uskontolukutaitoa tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Heistä, jotka tunsivat uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia hyvin tai erittäin hyvin, yli kolme neljästä piti uskontolukutaitoa työssään tärkeänä tai erittäin tärkeänä.²⁶

Kuvio 3.4 Uskontolukutaidon osaamisen koettu tärkeys työssä eri tavalla uskontolukutaitonsa riittävyyden kokevilla työntekijöillä (%).

Mitä paremmin työntekijä siis koki oman uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia, sitä tärkeämpänä hän piti uskontolukutaitoa työssään. Tämä saattaa johtua muun muassa siitä, että jos työntekijä pitää asiaa tärkeänä, hän hankkii aiheesta lisäkoulutusta ja kiinnittää aiheeseen myös enemmän huomiota esimerkiksi

²⁶ Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p \leq 0,001$).

mediassa. Avovastauksissa osa niistä, joille uskontolukutaito terminä oli uusi, piti käsitettä kiinnostavana. Osa taas vastasi, ettei uusi termi ole merkittävä.

3.3.4 Uskontolukutaitoon liitetään ennen kaikkea toisen kunnioittaminen ja ymmärtäminen

Kysymykseen “Mitä uskontolukutaito merkitsee sinulle työssäsi?” tuli 288 avovastautusta, eli 60 prosenttia kaikista kyselyyn vastaajista vastasi avoimeen kysymykseen. Avovastaukset käsiteltiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aluksi ruotsinkieliset vastaukset käännettiin suomeksi. Tämän jälkeen jokaisesta vastauksesta poimittiin sen pääteemat. Osassa vastauksista oli monta eri teemaa, ja nämä merkittiin omina erillisinä teemoinaan. Tämän jälkeen tarkasteltiin kaikkia avovastauksissa ilmenneitä teemoja. Niiden perusteella tehtiin alustavat kahdeksantoista ryhmää. Ryhmittelyn tarkoituksena oli löytää yksittäisten sanavalintojen sijaan useampia vastauksia kuvaavia yleisempiä ilmauksia.

Alustavat ryhmät luokiteltiin edelleen kymmeneen suurempaan luokkaan. Kymmenen luokkaa luokiteltiin lopullisesti kahdeksaksi luokaksi, jotka ovat 1) kunnioitus, ymmärrys ja tieto (202 mainintaa), 2) dialogi (51 mainintaa), 3) uskontolukutaito on tärkeää ja/tai arkipäiväistä (41 mainintaa), 4) yleiset kommentit, jotka eivät liity muihin teemoihin (20 mainintaa), 5) uskontolukutaito ei koske työtäni tai on vain pieni osa työtäni (17 mainintaa), 6) omien lähtökohtien tunteminen ja kristinuskosta kiinnipitäminen (11 mainintaa), 7) uskontolukutaito on minulle uusi asia (8 mainintaa) ja 8) herätysliikkeet (5 mainintaa).

Ensimmäisen ja suurimman luokan muodostivat vastaukset, joissa esiintyi ajatus asiakkaan tai yhteistyökumppanin kunnioittamisesta. Osassa vastauksista tuotiin esille ajatus jokaisen ihmisen arvosta Jumalan luomana. Se, että kaikkia asiakkaita ja yhteistyökumppaneita tulee kohdella samanarvoisesti ja tasapuolisesti, oli yksi ensimmäisen teeman aiheista. Myös se, että kunnioittava työntekijä on asiakkaan silmissä luotettava ja työntekijää kohtaan voi kehittyä enemmän luottamusta, kuului ensimmäisen luokan teemoihin. Tähän liittyi myös loukkaamattomuus; se, ettei työntekijä tietämättömyyttään loukkaa asiakasta, koettiin merkittävänä.

[Uskontolukutaito merkitsee sitä,] että osaan huomioida toiseen uskontoon liittyvät erityispiirteet ja saada luottamuksellisen suhteen asiakastyössä.

Ensimmäiseen luokkaan kuuluivat myös vastaukset, joissa korostettiin ihmisen taustan ymmärtämistä. Tämä helpottaa ihmisen todellisuuden, valintojen, arjen ja arvojen ymmärtämistä, mikä auttaa eteenpäin asiakastyössä. Tähän luokkaan kuuluivat myös tiedot eri uskonnoista ja katsomuksista sekä uskontojen ja katsomusten tunnistaminen ja tunnustaminen. Tähän teemaan liittyi myös työntekijän ennakkoluuloton asenne ihmisiä kohtaan; se, että työntekijä ei oleta tietävänsä kaikkea ihmisestä vain ihmisen uskonnon perusteella. Ensimmäiseen teemaan

kuului myös ajatus ihmisyydestä kokonaisuutena. Ihmisyyteen liittyy fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen puolen lisäksi henkinen ja hengellinen puoli, ja sen tunnistaminen on yksi osa ihmisen hyvää kohtaamista. Ihmisen auttamisessa hänestä ei voi erottaa hengellistä puolta pois.

Toisen ihmisen tasavertaista kohtaamista hänen maailmastaan käsin. Pyrkimystä ymmärtää toisen elämäntilannetta ja näkemyksiä sekä tukea hänen kasvuaan ihmisyydessä.

Toinen luokka sisälsi dialogin eri tavalla uskovien ihmisten kanssa. Teemaan liittyi valmius keskustella uskoon liittyvistä asioista asiakkaiden kanssa, avoin vuoropuhelu sekä yhteistyö eri tavalla uskovien kanssa.

Kykyä ottaa huomioon ihmisten erilaiset uskonnolliset (ja kulttuurilliset) elämäntilanteet ja taitoa keskustella niistä. - - On tärkeää tunnistaa suurten uskontojen samankaltaisuudet (=kultainen sääntö) ja eroavaisuudet. Emme ole niin erilaisia keskenämme vaikka uskomusjärjestelmiemme kirjat ja rituaalit poikkeavatkin toisistaan.

Kolmannen luokan muodostivat vastaukset, joissa kirjoitettiin uskontolukutaidon olevan tärkeä asia tai aivan luonnollinen osa työtä. Sen koettiin helpottavan ihmisen rinnalla kulkemista ja kohtaamista. Uskontolukutaito nähtiin yhtenä diakoniatyön työkaluista.

Se on arkea ja jokapäiväistä. Kun sitä taitoa oppii, se rikastuttaa omaa työtä paljon. Hyvä että sitä pidetään esillä, esim. tässä kyselyssä.

Neljäs luokka koostui yleisistä uskontolukutaitoon, omaan työhön ja työalueen monikulttuurisuuteen liittyvistä vastauksista, joita ei voinut liittää muiden teemojen alle. Vastauksissa kerrottiin muun muassa siitä, että työhön kuuluu paljon tehtäviä maahanmuuttajien kanssa, siitä, että alueella on paljon muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia ihmisiä, sekä omasta suhtautumisesta monikulttuurisuuteen.

Teen työtä vapaiden suuntien vapaaehtoisten kanssa, minulla on asiakkaina muslimeja tai muita eri uskontoon kuuluvia, myös uskonnottomia.

Viidennen luokan muodostivat vastaukset, joiden mukaan uskontolukutaito on vain pieni osa työtä tai se ei koske työtä lainkaan. Osa vastaajista kommentoi, ettei uskontolukutaito ole olennainen osa työtä tällä hetkellä tai sen hetkellisellä paikkakunnalla. Kuitenkin osassa kommentteista, joissa pidettiin uskontolukutaidon merkitystä hyvin vähäisenä, puhuttiin myös esimerkiksi toisen näkemysten

kunnioittamisesta, joka on osa uskontolukutaitoa. Tämä voi johtua siitä, että uskontolukutaito käytännön työssä on osa diakoniatyöntekijöiden osaamista, mutta käsitteenä uskontolukutaito ei ole vielä tuttu.

[Uskontolukutaito] ei [merkitse] kovin paljon, koska pyrin kohtelemaan kaikkia asiakkaitani heidän alkuperäänsä kunnioittaen.

Kuudenteen luokkaan kuului vastaajan omien hengellisten lähtökohtien tunteminen. Yksi osa uskontolukutaitoa on sen tunnistaminen, miten oma hengellinen tausta vaikuttaa toisten ihmisten hengellisyyden kohtaamiseen ja käsittelemiseen. Kuten Diakoniabarometrissa 2016 todetaan, vuorovaikutusosaamisessa ei ole kyse vain taidosta keskustella toisen kanssa vaan myös omien asenteiden, ennakkoluulojen ja arvojen tunnistamisesta ja työstämisestä.²⁷ Kuudes teema piti sisällään myös oman uskonnon arvostuksen, kristinuskosta kiinnipitämisen ja evankeliumin esillä pitämisen.

[Uskontolukutaito] auttaa myös ymmärtämään omaa toimintaa ja muuttamaan sitä tarvittaessa.

[Uskontolukutaito merkitsee] sitä, että voin keskustella Raamatun merkityksestä ja sen yhteydestä tähän elämään tapaamieni ihmisten kanssa.

Seitsemännessä luokassa ovat kommentit, joissa kerrottiin uskontolukutaidon olevan uusi asia. Osan mielestä uskontolukutaito vaikutti kiinnostavalta tai luontevalta, ja toisaalta osan mielestä asia ei näyttänyt merkittävänä.

Käsitettä uskontolukutaito en ole aiemmin edes kuullut, mutta silti lähden työssäni kaikissa kohtaamisissa toisen ihmisen kunnioittamisesta. Keskustellen opimme toisistamme ja aina voi kysyä asioista.

Viimeisen, kahdeksannen teeman muodostivat vastaukset herätysliikkeisiin liittyen; herätysliikkeiden tunnistaminen ja yhteistyöhön liittyvä uskontolukutaito. Niissä kommentteissa, joissa herätysliikkeet mainittiin, pohdittiin sensitiivisyyttä, jota vaaditaan erityisesti vahvojen herätysliikkeiden vaikutusalueilla.

Alueella vaikuttaa vahvasti pari herätysliikettä. Tässä ympäristössä toimiessa saa välillä olla tuntosarvet hereillä.

Eri herätysliikkeet saattavat olla hyvin vahvoja toimijoita seurakunnan sisällä (työntekijöinä ja seurakuntalaisina) ja tämä on tärkeää tunnistaa, kun omaa toimintaa suunnittelee.

---

27 Gävert 2016, 66–67.

3.4 Diakoniatyöntekijöiden uskontolukutaidon osaaminen

Toinen tutkimuskysymys uskontolukutaidosta oli, millaista osaamista diakoniatyöntekijöillä on uskontolukutaitoon liittyen. Tähän tutkimuskysymykseen liittyi kolme kyselylomakkeen kysymystä. Kyselyssä kysyttiin, mihin herätysliikkeisiin tai muihin evankelis-luterilaisen kirkon sisäisiin yhteisöihin vastaajat kuuluvat, kuinka hyvin diakoniatyötä tekevät mielestään tunnistavat kirkon herätysliikkeitä sekä millaista osaamista he kaipaavat lisää uskontolukutaitoon liittyen.

3.4.1 Kaksi viidestä diakoniatyöntekijästä ei kuulu mihinkään kirkon sisäiseen liikkeeseen

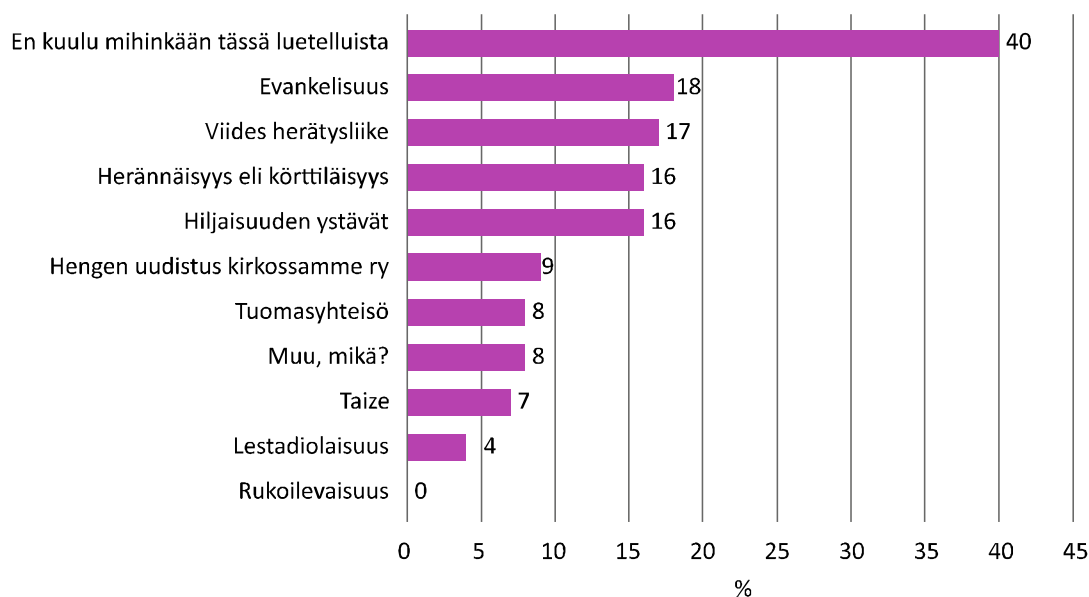
Diakoniabarometrissa 2018 käsiteltiin diakoniatyöntekijöiden hengellisyyden ulottuvuuksia. Tutkimuksen mukaan diakoniatyöntekijöiden kristillinen orientaatio on vahvasti hengellinen ja sitä tukevat usko kolmiyhteiseen Jumalaan ja rukous.²⁸ Hengellisyyteen ja uskontolukutaitoon liittyen diakoniabarometrikyselyssä 2020 kysyttiin diakoniatyötä tekevien kuulumista herätysliikkeisiin ja muihin evankelis-luterilaisen kirkon sisäisiin yhteisöihin.

Diakoniatyöntekijöistä suurin piirtein yhtä moni koki kuuluvansa kirkon sisäisistä herätysliikkeistä evankelisuuteen (18 %), viidenteen herätysliikkeeseen (17 %) ja herännäisyyteen (16 %) (ks. Kuvio 3.5). Lestadiolaisuuteen vastasi kuuluvansa neljä prosenttia ja rukoilevaisuuteen muutama vastaaja. Muista kirkon liikkeistä Hiljaisuuden ystäviin kuuluvia oli vastaajissa saman verran kuin herännäisiä eli 16 prosenttia. Hengen uudistus kirkossamme ry:hyn, Tuomasyyhteisöön ja Taizeen vastasi kuuluvansa noin saman verran ihmisiä. Näiden vaihtoehtojen lisäksi kahdeksan prosenttia vastasi kuuluvansa johonkin muuhun hengelliseen yhteisöön. Kyselyyn vastanneista 40 prosenttia ei kokenut kuuluvansa mihinkään annetuista vaihtoehdoista. Näistä vastaajista osa saattoi vastata myös vaihtoehtoon ”Muu, mikä?” ja antaa oman vastauksen avovastauksena. Kaikkien vastausten prosenttimäärä ylitti sata prosenttia, koska sama vastaaja sai vastata kuuluvansa moneen eri yhteisöön.

---

28 Lehmusmies 2018, 80–102.

Kuvio 3.5 Diakoniatyötä tekevien hengelliset taustayhteisöt (%).

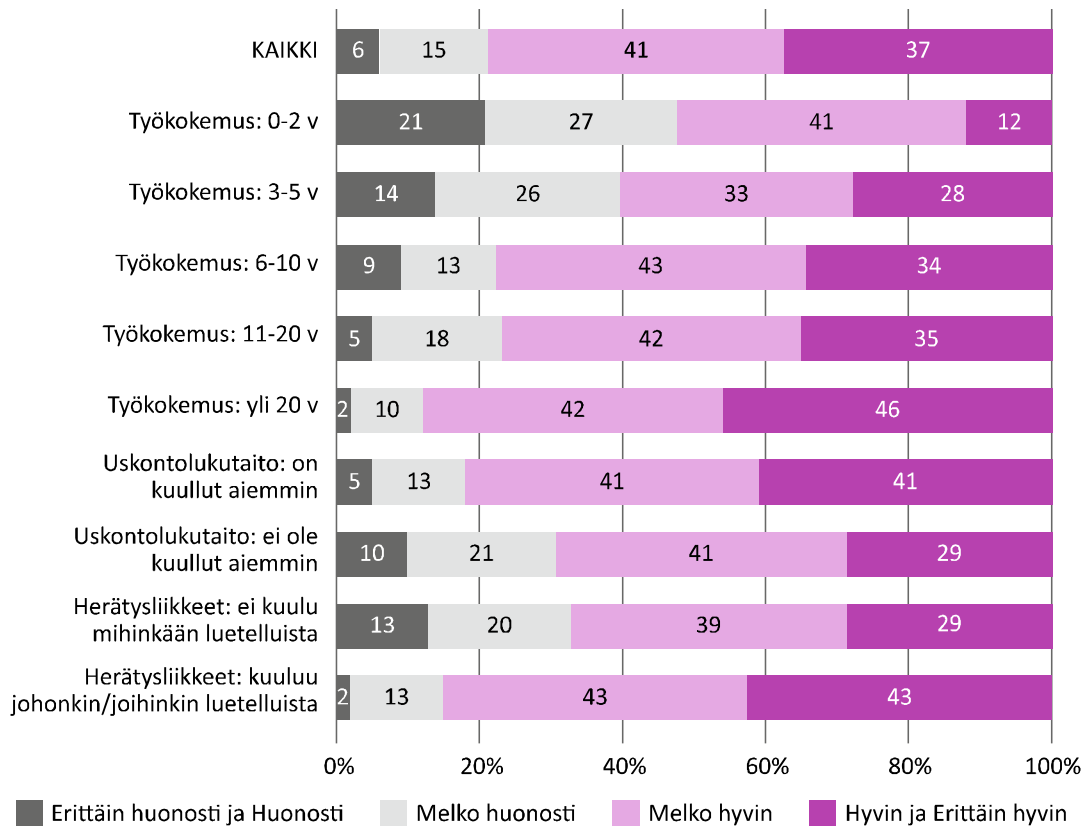

Avoimissa vastauksissa suurin osa määritteli kuuluvansa vain evankelis-luterilaiseen kirkkoon, olevansa luterilainen tai perusluterilainen tai yleisemmin kirkon jäsen. Muutama vastasi kuuluvansa New Wine -yhteisöön tai olevansa ”yleiskirkollinen”. Myös Förbundet Kyrkans Ungdom, Kansanlähetyks, joka kuuluu viidenteen herätysliikkeeseen, kelttiläisyys, Kotiverkostoseurakunta, lestadiolainen uusheräys, joka kuuluu lestadiolaisuuteen, vapaat suunnat sekä Vineyard- ja Agricola-liikkeet mainittiin.

3.4.2 Diakoniatyössä tunnistetaan herätysliikkeitä melko hyvin

Yhteensä yli kolmasosa kaikista kyselyyn vastanneista vastasi tunnistavansa kirkon herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin (ks. Kuvio 3.6). Lisäksi 41 prosenttia vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä melko hyvin. Yhteensä siis lähes neljä viidestä koki tunnistavansa evankelis-luterilaisen kirkon herätysliikkeitä vähintään melko hyvin. Viidesosa vastaajista vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä melko huonosti tai huonosti. Lisäksi yksi prosentti vastasi tunnistavansa niitä erittäin huonosti. Yhteensä siis hieman useampi kuin yksi viidestä koki tunnistavansa herätysliikkeitä melko huonosti tai huonommin.

Kuvio 3.6 Kuinka hyvin diakoniatyötä tekevät tunnistavat herätysliikkeitä, työkokemuksen, uskontolukutaidon tuntemisen ja herätysliikkeisiin kuulumisen mukaan (%).

Mitä pidempi kokemus vastaajalla oli diakoniatyöstä, sitä todennäköisemmin hän vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin (Kuvio 3.6). Enintään kaksi vuotta diakoniatyötä tehneistä 12 prosenttia vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin ja kukaan ei vastannut tunnistavansa niitä erittäin hyvin. Kolmesta viiteen vuotta diakoniatyötä tehneistä 28 prosenttia, kuudesta kymmeneen vuotta diakoniatyötä tehneistä reilu kolmasosa ja yhdestätoista kahteenkymmeneen vuotta diakoniatyötä tehneistä 36 prosenttia vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin. Yli kaksikymmentä vuotta diakoniatyötä tehneistä jopa 45 prosenttia vastasi tunnistavansa kirkon sisäisiä herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin.²⁹ Sillä, työskentelikkö asukasmäärältään pienellä, keskipienellä, keskisuurella vai suurella alueella ei näyttänyt olevan vaikutusta herätysliikkeiden tunnistamiseen.

Vaikuttaa siltä, että työkokemus lisää herätysliikkeiden tuntemista ja tunnistamista. Tulokset herättävät kysymyksen, pitäisikö herätysliiketuntemusta saada jo perustutkinnossa. Onko herätysliikkeiden tunteminen tärkeä osa diakoniatyön osaamista ja seurakuntalaisten hyvää palvelua? Kyselyn tuloksista ei voi päätellä, mihin vastaajien kokemukset herätysliikkeiden tunnistamisesta perustuvat. Onko

²⁹ Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p \leq 0,001$).

mahdollista, että kokemus herätysliikkeiden tunnistamisesta perustuu omiin olet-
tamuksiin ja ennakkoluuloihin varsinaisen tiedon sijasta?

Niistä vastaajista, jotka olivat kuulleet uskontolukutaito-käsitteestä aiemmin, noin kaksi viidestä vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin ja viisi prosenttia huonosti tai erittäin huonosti (Kuvio 3.6). Niistä, jotka eivät olleet aiemmin kuulleet uskontolukutaidosta, 29 prosenttia vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin ja joka kymmenes huonosti tai erittäin huonosti. Vastaajat, jotka olivat aiemmin kuulleet uskontolukutaidosta, kokivat siis todennäköisemmin tunnistavansa herätysliikkeitä paremmin kuin vastaajat, joille uskontolukutaito-termi oli uusi.³⁰

Niistä vastaajista, jotka kuuluivat johonkin tai joihinkin luetelluista kirkon sisäisistä liikkeistä tai yhteisöistä, 42 prosenttia vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin ja vain kaksi prosenttia vastasi tunnistavansa niitä huonosti (Kuvio 3.6). Vastaajista, jotka eivät kuuluneet mihinkään luetelluista liikkeistä, 29 prosenttia vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin ja 13 prosenttia huonosti tai erittäin huonosti.³¹ Jos vastaaja siis kuului johonkin kirkon viidestä herätysliikkeestä tai johonkin muuhun luetelluista liikkeistä, hän todennäköisesti arvioi tunnistavansa herätysliikkeitä paremmin kuin ne, jotka eivät kuuluneet herätysliikkeeseen tai muuhun luetelluista kirkon sisäisistä yhteisöistä.

Hanna Salomäki on väitöskirjassaan *Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen* tutkinut herätysliikkeiden ominaispiirteitä ja herätysliikkeisiin sitoutumista. Se, miten suomalaisissa herätysliikkeissä siirretään traditiota eteenpäin ja koulutetaan jäseniä liikkeen opista, vaihtelee. Uskonnollisuuteen liittyy joka tapauksessa tiedollinen ulottuvuus eli omaan uskontoon tai liikkeeseen liittyvien faktojen tunteminen.³² Jos ihminen kuuluu johonkin yhteisöön, hän tuntee yhteisön, sen tradition ja opin paremmin kuin siihen kuulumaton. Onko mahdollista, että tällaiseen kirkon sisäiseen herätysliikkeeseen tai yhteisöön kuuluva tunnistaa myös muita kirkon liikkeitä ja yhteisöjä paremmin kuin henkilö, joka ei kuuluu vastaavaan yhteisöön?

Se, miten hyvin vastaaja koki uskontolukutaitonsa vastaavan työnsä vaatimuksia, vaikuttaa liittyvän herätysliikkeiden tunnistamiseen. Vastaajista, jotka tunsivat uskontolukutaitonsa vastaavan työnsä vaatimuksia hyvin tai erittäin hyvin, puolet koki tunnistavansa kirkon herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin (ks. Kuvio 3.7). Heistä vain kolme prosenttia vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä huonosti tai erittäin huonosti. Niistä, jotka tunsivat uskontolukutaitonsa vastaavan työnsä vaatimuksia huonosti tai erittäin huonosti vain reilu viidesosa vastasi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin ja jopa viidesosa huonosti tai erittäin huonosti.³³

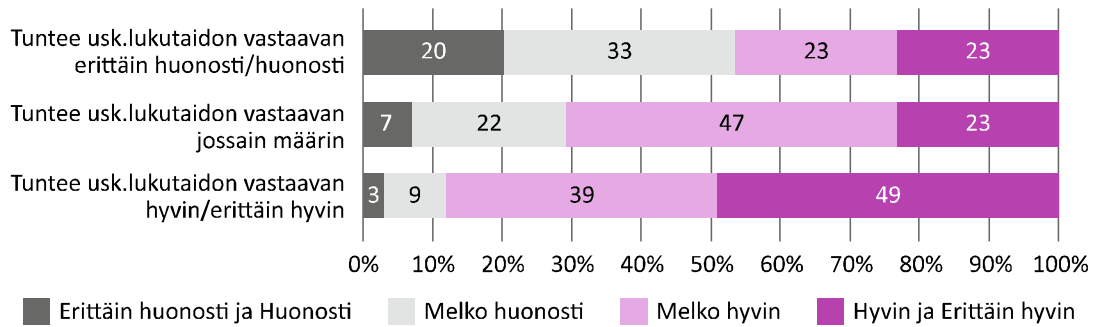
30 Tulos on tilastollisesti merkitsevä ($p \leq 0,01$).

31 Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p \leq 0,001$).

32 Salomäki 2010, 278–282.

33 Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p \leq 0,001$).

Kuvio 3.7 Kuinka hyvin uskontolukutaitonsa riittävyyden eri tavalla arvioivat kokevat tunnistavansa herätysliikkeitä (%).

Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että uskontolukutaito ja herätysliikkeet sekä niistä kirkon sisällä käytävä keskustelu liittyvät toisiinsa. Tämä näkökulma saattaa selittyä kuitenkin sillä, että kyselylomakkeessa kysyttiin herätysliikkeiden tuntemisesta uskontolukutaitoon liittyvässä kysymysosiossa. Jos samat kysymykset toistettaisiin niin, että herätysliikkeiden tuntemista kysyttäisiin eri yhteydessä, tulos voisi olla eri.

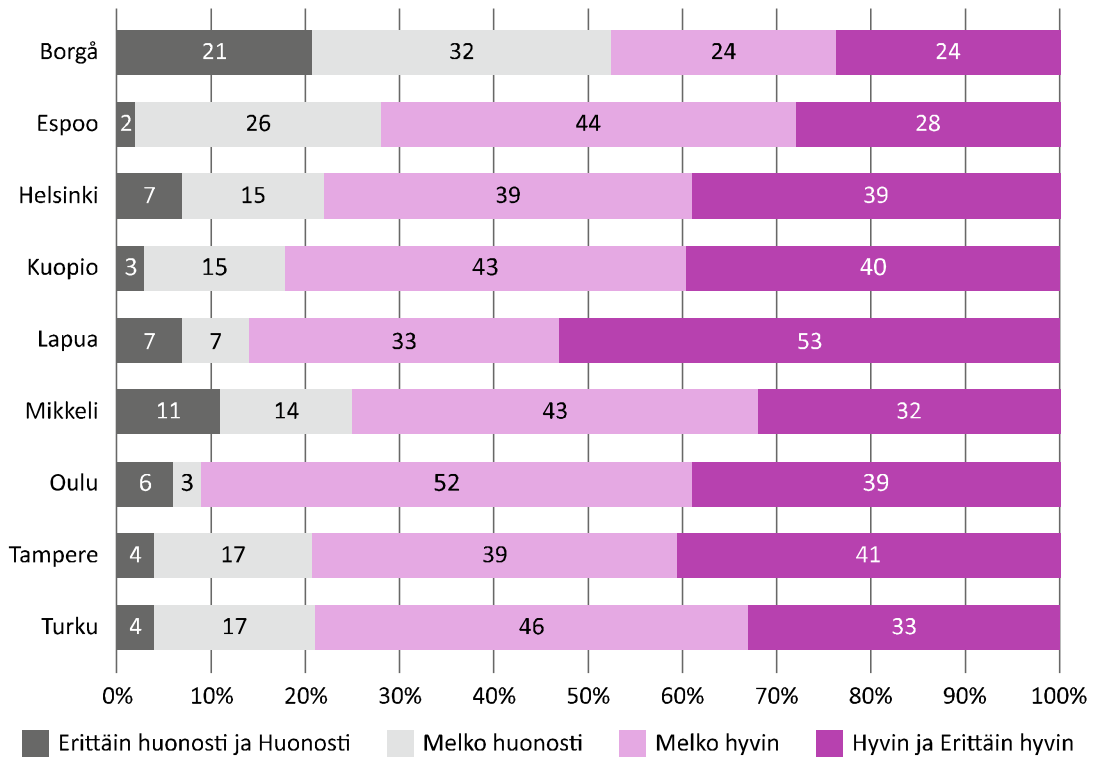
Hiippakunnittain herätysliikkeiden tunnistamisessa näyttää olevan eroa. Porvoon hiippakunnassa tunnistetaan kirkon sisäisiä herätysliikkeitä huonoimmin; reilu viidesosa vastaajista vastasi tunnistavansa niitä huonosti tai erittäin huonosti (ks. Kuvio 3.8). Porvoon hiippakunnassa oli vuonna 2020 eniten diakoniatyötä tekeviä, joilla ei ole minkään alan kirkollista koulutusta.³⁴ Tämä saattaa vaikuttaa osittain herätysliikkeiden tunnistamiseen. Porvoon erilaista tilannetta voi selittää myös se, että evankelis-luterilaisen kirkon sisäiset herätysliikkeet esiintyvät ruotsinkielisessä yhteisössä eri tavalla kuin suomenkielisessä yhteisössä. Parhaiten herätysliikkeitä tunnistetaan Lapuan hiippakunnassa; yli puolet arvioi tunnistavansa herätysliikkeitä hyvin tai erittäin hyvin ja vain seitsemän prosenttia huonosti.³⁵ On muistettava, että tulokset kertovat vastaajien omasta kokemuksesta eli siitä, miten kukin itse kokee tunnistavansa herätysliikkeitä.

³⁴ Marko Pasma, henkilökohtainen tiedonanto 4.6.2020.

³⁵ Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p \leq 0,001$).

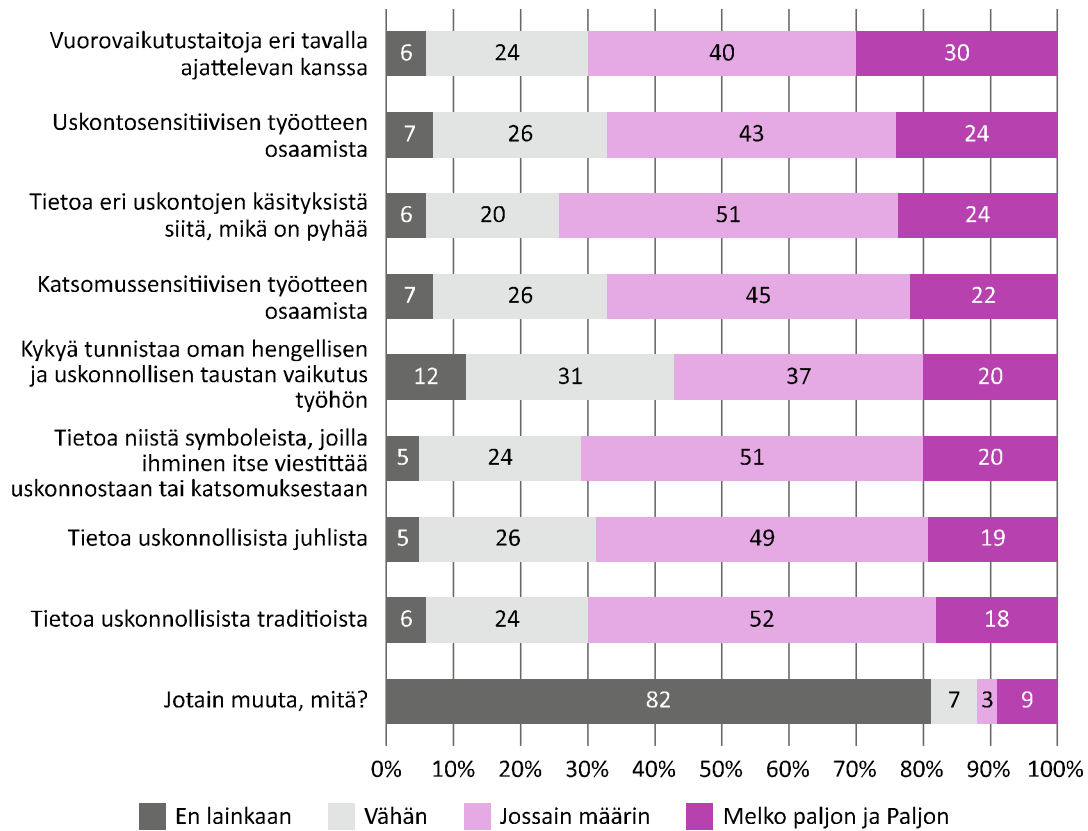
Kuvio 3.8 Kuinka hyvin eri hiippakunnissa diakoniatyötä tekevät tunnistavat herätysliikkeitä (%).

3.4.3 Kaikki eivät kaipaa lisää uskontolukutaidon osaamista

Kyselyyn vastanneet toivoivat tasaisesti jonkin verran lisää osaamista eri uskontolukutaidon osaamisteemoista. Eniten kaivattiin lisää osaamista vuorovaikutukseen eri tavalla ajattelevien ihmisten kanssa; lähes kolmasosa vastasi kaipaavansa tätä osaamista joko paljon tai melko paljon (Kuvio 3.9). Toisaalta 30 prosenttia vastasi samaan kohtaan, että ei kaipaa lisää osaamista eri tavalla ajattelevien kanssa lainkaan tai kaipaa sitä vain vähän. Seuraavaksi eniten kaivattiin lisää tietoa eri uskontojen käsityksistä siitä, mikä on pyhää ja lisää uskontosensitiivisen työtteen osaamista. Yleisesti eri osaamisalueisiin liittyen suosituin vastaus oli ”jossain määrin”. Suuria eroja sen suhteen, millaista osaamista uskontolukutaitoon liittyen kaivataan lisää, ei aineiston perusteella ole.

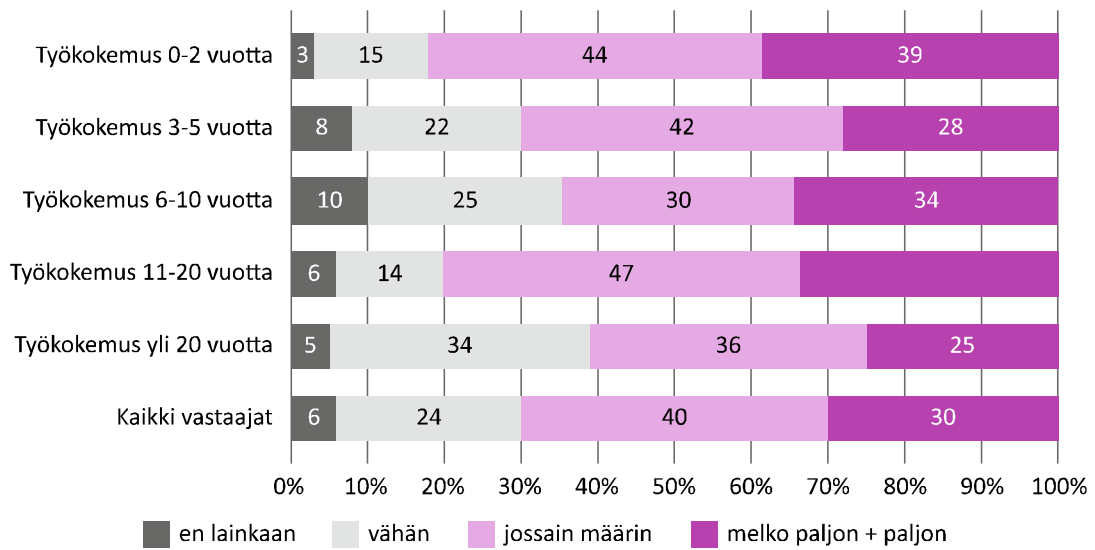
Kuvio 3.9 Osaaminen, jota diakoniatyötä tekevät kaipaavat lisää uskontolukutaitoon liittyen (%).

Jos vastaajalla oli kaksi vuotta tai vähemmän kokemusta diakoniatyöstä, hän todennäköisesti kaipasi enemmän vuorovaikutustaitoja eri tavalla ajattelevien kanssa kuin sellainen, joka oli tehnyt diakoniatyötä kauemmin (Kuvio 3.10). Selvin ero oli niiden vastaajien kohdalla, jotka olivat tehneet diakoniatyötä yli kaksikymmentä vuotta: heistä vain neljäsosa kaipasi lisää vuorovaikutusosaamista eri tavalla ajattelevien kanssa paljon tai melko paljon. Korkeintaan kaksi vuotta diakoniatyössä olleista yli kolmasosa kaipasi lisää vuorovaikutustaitoja eri tavalla ajattelevien kanssa paljon tai melko paljon.³⁶

³⁶ Tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p \leq 0,05$).

Kuvio 3.10 Kuinka paljon kaivataan lisää vuorovaikutustaitoja eri tavalla ajattelevien kanssa, työkokemuksen mukaan (%).

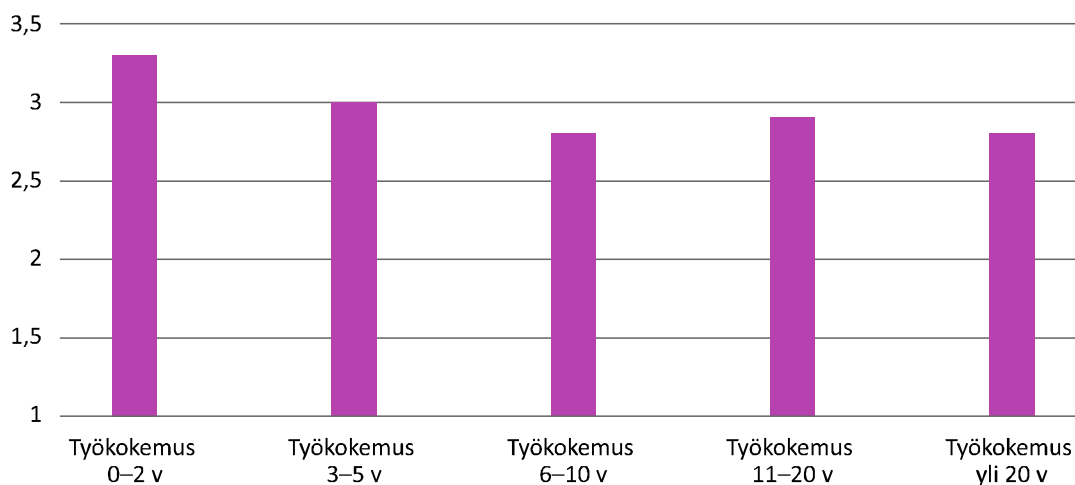
Taustamuuttujien vaikutusta siihen, kuinka paljon uskontosensitiivistä työotteen osaamista kaivataan lisää, tutkittiin myös. Muutokset tämän osaamisalueen kohdalla eri taustamuuttujia tarkasteltaessa olivat hyvin pieniä eivätkä kaikki tulokset olleet tilastollisesti merkitseviä. Tuloksia tarkasteltaessa ei löydetty eroja esimerkiksi hiippakunnan, koulutuksen, sukupuolen tai työalueen asukasmäärän mukaan.

Kun tarkasteltiin sitä, kuinka paljon uskontolukutaidon osaamista kaivattiin lisää, huomattiin, että eri muuttujat käyttäytyivät hyvin samalla tavalla osaamisalueesta riippumatta. Tämän vuoksi kaikki osaamisalueet yhdistettiin yhdeksi summamuuttujaksi. Asukasmääriltään eri kokoisilla alueilla ei ole vaikutusta siihen, kuinka paljon kaikkea osaamista kaivataan lisää. Myöskään ylemmän ammatikorkeakoulun opinnot tai vastaajan sukupuoli eivät vaikuttaneet keskiarvoon siitä, kuinka paljon lisäosaamista kaivattiin. Eroa ei ollut myöskään heillä, jotka olivat kuulleet uskontolukutaidosta aiemmin, suhteessa heihin jotka eivät olleet kuulleet termistä aiemmin.

Sen sijaan vastaajan työkokemuksen pituus vaikutti siihen, kuinka paljon uskontolukutaidon lisäosaamista kaivattiin. Mitä pidemmän aikaa vastaaja oli tehnyt diakoniatyötä, sitä vähemmän hän koki kaipaavansa lisäosaamista uskontolukutaitoon liittyen. Kaksi vuotta tai vähemmän aikaa diakoniatyössä työskennelleet kaipasivat lisäosaamista 3,3 keskiarvolla, kun yli kaksikymmentä vuotta diakoniatyötä tehneet kaipasivat lisäosaamista 2,8 keskiarvolla (ks. Kuvio 3.11).³⁷

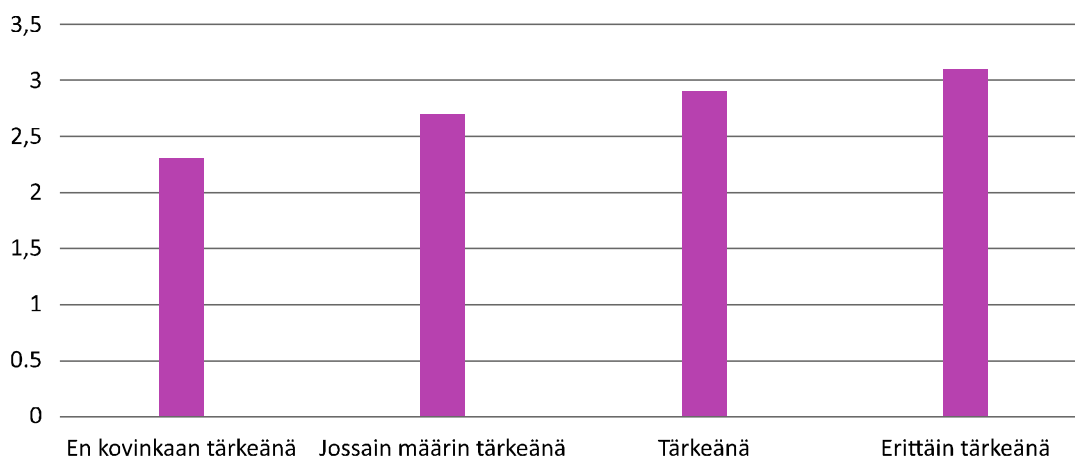
³⁷ Tulos on tilastollisesti merkitsevä ($p \leq 0,01$).

Kuvio 3.11 Uskontolukutaitoon liittyvä lisäosaamisen tarve diakoniatyöntekijöillä, keskiarvovertailu työkokemuksen mukaan (asteikko 1-5).

Myös sillä, kuinka tärkeänä vastaaja pitää uskontolukutaidon osaamista työssään, oli vaikutusta siihen, kuinka paljon lisäosaamista vastaaja kaipasi. Mitä tärkeämpänä uskontolukutaidon osaamista pidettiin, sitä enemmän osaamista kaivattiin lisää. He, jotka pitivät uskontolukutaidon osaamista työssään erittäin tärkeänä, kaipasivat lisää osaamista 3,1 keskiarvolla ja he, jotka eivät pitäneet uskontolukutaidon osaamista kovinkaan tärkeänä, kaipasivat lisää osaamista 2,3 keskiarvolla (Kuvio 3.12).³⁸

Kuvio 3.12 Uskontolukutaitoon liittyvä lisäosaamisen tarve diakoniatyöntekijöillä, keskiarvovertailu uskontolukutaidon koetun tärkeyden mukaan (asteikko 1-5).

³⁸ Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p \leq 0,001$).

Odotetusti he, jotka kokivat oman uskontolukutaitonsa vastaavan työnsä vaatimuksia kaikista huonoimmin, kaipasivat eniten lisää osaamista uskontolukutaitoon liittyen. Heidän vastaustensa keskiarvo oli 4,6. Vastaavasti he, joiden kokemus omasta uskontolukutaidosta työn vaatimuksiin nähden oli erittäin hyvä, kaipasivat lisää uskontolukutaidon osaamista huomattavasti vähemmän (keskiarvo on 2,5). Tulosten perusteella vaikuttaa odotetusti siltä, että mitä paremmin kokee nykyisen uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimaa osaamista, sitä vähemmän kaippaa lisää uskontolukutaidon osaamista.³⁹

Kysymykseen ”Millaista osaamista kaipaavat lisää uskontolukutaitoon liittyen?” tulleet avoimet vastaukset, joita oli yhteensä kahdeksan, voitiin jakaa kahteen luokkaan. Toisaalta vastaajat kaipasivat lisää tietoa uskonnoista ja niiden tavoista, kuten tietoa perheen sisäisestä hierarkiasta eri uskonnoissa, tietoa eri uskontojen erilaisista sukupuolirooleista ja tietoa suomalaisista herätysliikkeistä. Toinen vastausten teema sisälsi toiveen oman uskonnon arvostamisen lisääntymisestä ja toiveen avoimesta dialogista. Tähän teemaan sisältyi myös työkaverin hengellisen taustan tunnistaminen ja sen huomioiminen, miten hengellinen tausta vaikuttaa työhön. Näiden kahden teeman lisäksi oli yksi yleinen kommentti yleisesti uskontolukutaidon osaamiseen liittyen.

Em. asiat on opetettu ja omaksuttu jo diakoni koulutuksessa. Nuoremmalla polvella taitaa olla tässä enemmän purtavaa.

Koska tässä käsitelty tutkimuskysymys oli ”Millaista osaamista diakoniatyöntekijöillä on uskontolukutaitoon liittyen?”, kyselyssä olisi kannattanut olla kysymys suoraan tästä. Kyselyssä kuitenkin kysyttiin osaamisesta käänteisesti eli kysyttiin sitä, mitä osaamista diakoniatyötä tekevät kaipaavat lisää. Se, mitä osaamista kaivataan lisää, ei välttämättä ole sitä, mitä osataan vähiten. Siitä, mitä osaamista kaivataan lisää ja mitä ei, ei voi suoraan päätellä, millaista osaamista diakoniatyötä tekevillä nyt on. ”Millaista osaamista kaipaavat lisää uskontolukutaitoon liittyen?”-kysymyksen lisäksi tai sijaan olisi ollut tutkimuskysymyksen kannalta mielekkäämpää kysyä ”Millaista osaamista sinulla on uskontolukutaitoon liittyen?”. Näin olisi saatu varmempi vastaus tutkimuskysymykseen.

3.5 Yli puolet kokee uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia hyvin

Kolmas uskontolukutaito-teeman tutkimuskysymys oli, onko diakoniatyöntekijöillä tarpeeksi osaamista uskontolukutaitoon liittyen. Tähän tutkimuskysymykseen liittyen vastaajilta kysyttiin, kuinka hyvin he tuntevat uskontolukutaitonsa vastaa-

---

39 Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p \leq 0,001$).

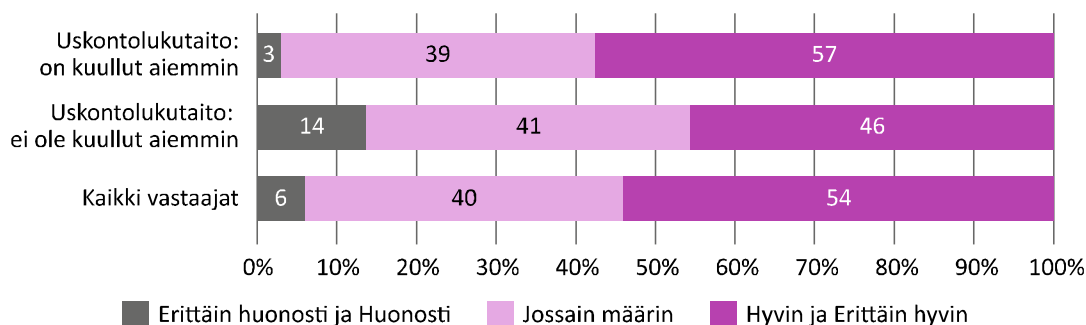
van työnsä vaatimuksia. Yli puolet kaikista vastaajista koki uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia hyvin tai erittäin hyvin (kuvio 3.14). Vähintään jossain määrin uskontolukutaito vastasi työn vaatimuksia jopa 94 prosentilla vastaajista. Uskontolukutaidon osaaminen vastasi oman työn vaatimuksia huonosti tai erittäin huonosti vain kuudella prosentilla vastaajista. Diakoniatyössä koetaan siis yleisesti, että oma uskontolukutaidon osaaminen vastaa ainakin jossain määrin työn asettamia vaatimuksia. Siitä, että lähes puolet vastasi osaamisensa vastaavan työn vaatimuksia vain jossain määrin tai huonosti, voi kuitenkin päätellä, että diakoniatyössä tarvitaan lisää uskontolukutaidon osaamista, vaikka tilanne on jo hyvä.

Taitoni on huono, joten saattaa välillä aiheuttaa erikoisia tilanteita ja myös väärinkäsityksiä.

He, jotka olivat kuulleet uskontolukutaidosta aiemmin, kokivat oman uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia paremmin kuin he, jotka eivät olleet aiemmin kuulleet termistä. Niistä, jotka olivat kuulleet termistä aiemmin, 57 prosenttia koki uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia hyvin tai erittäin hyvin (ks. Kuvio 3.13). Niistä, jotka eivät olleet kuulleet termistä aiemmin, 46 prosenttia koki uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia hyvin tai erittäin hyvin.⁴⁰

Uskontolukutaidon voi siis katsoa jakavan vastaajia; he, jotka tuntevat termin, kokevat osaamisensa vastaavan työn vaatimuksia ja he, joille asia on uusi, kokevat uskontolukutaitonsa riittämättömämpänä työn haasteisiin verrattuna. On otettava huomioon, että he, jotka eivät olleet aiemmin kuulleet käsitteestä, muodostivat kuvan uskontolukutaidosta vain kyselyn määrittelyn ja vaihtoehtojen mukaan. Heidän arvionsa omasta uskontolukutaidostaan pohjautuu siis tutkijan määrittämään siitä, mitä uskontolukutaito on.

Kuvio 3.13 Kuinka hyvin vastaajien uskontolukutaito vastaa työn vaatimuksia (%).

⁴⁰ Tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p \leq 0,001$).

3.6 Yhteenveto

Uskontolukutaitoa tarvitaan diakoniatyössä tulevaisuudessa yhä enemmän toimintaympäristön muuttuessa monikulttuurisemmaksi ja uskonnollisesti moninaisemmaksi. Tutkimuksen perusteella yli puolet diakoniatyötä tekevästä kokee uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia hyvin tai erittäin hyvin. Toisaalta noin kolmasosa kyselyyn vastanneista ei ollut ennen kyselyä kuullut käsitteestä uskontolukutaito. Yksi tutkimusteeman ja tämän artikkelin mahdollisista vaikutuksista onkin tiedon lisääntyminen uskontolukutaitoon liittyen ja sitä kautta uskontolukutaidon kehittyminen. Mitä tutummaksi käsite muuttuu, sitä enemmän uskontolukutaitoon kiinnitetään huomiota.

[Uskontolukutaito on] diakoniatyössä erittäin tärkeää. Eettisessä ohjeistuksessamme sanotaan, että meidän on autettava kaikkia, uskuntoon katsomatta.

Vaikka käsitteenä uskontolukutaito ei ole kaikille tuttu, vaikuttaa kuitenkin siltä, että monet uskontolukutaidon sisällöt ovat vankka osa diakoniatyön ammatillisuutta ja perusteita. Uskontolukutaitoon liitetään ennen kaikkea toisen ihmisen kunnioittaminen ja syvempi ymmärtäminen. Uskontolukutaidon koetaan helpottavan asiakkaan hyvää, ammatillista kohtaamista. Muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia kohdataan eniten asiakastyössä kirkon tiloissa, taloudelliseen avustamiseen ja neuvontaan sekä ruoka-apuun liittyen. Ne diakoniatyötä tekevät, jotka kuuluvat itse johonkin herätysliikkeeseen tai muuhun kirkon sisäiseen yhteisöön, tunnistavat herätysliikkeitä tulosten perusteella paremmin kuin muut.

Jos uskontolukutaito nähdään yhtenä diakoniatyön tärkeänä osaamisalueena, olisiko diakonian perusopintoihin syytä lisätä uskontolukutaidon sisältöjä? Osaamista erilaiseen hengellisyyteen ja uskontoihin liittyen tullaan tarvitsemaan jatkossa nykyistä enemmän. Koska diakoniatyö perustuu ajatukseen kaikkien ihmisten auttamisesta seurakunnan jäsenyydestä riippumatta, ruohonjuuritason uskontodialogi ja eri uskontojen tunteminen liittyvät diakoniatyön osaamiseen. Myös vuorovaikutusosaaminen ja siinä kehittyminen ovat osa uskontolukutaitoa. Spirituaalisesti sensitiivistä työtettä tarvitaan jokaisen asiakkaan kohdalla, riippumatta kirkkoon kuulumisesta.

Syvempää ymmärtämistä ihmisyydestä ja sitä kautta mahdollisuuksia aitoon kohtaavaan auttamiseen.

Vai riittääkö se uskontolukutaidon osaaminen, mikä näyttää kehittyvän työuran aikana? Pidemmän työuran diakoniatyössä tehneet eivät kaipaa lisää osaamista yhtä paljon kuin vähemmän aikaa diakoniatyötä tehneet. Työkokemus vaikuttaa lisäävän myös herätysliikkeiden tuntemista ja tunnistamista. Onko herätysliikkeiden tunteminen tärkeä osa diakoniatyön osaamista ja seurakuntalaisten hyvää

palvelua? Joka kymmenes suomalainen kuuluu johonkin herätysliikkeeseen.⁴¹ Perustuuko kokemus herätysliikkeiden tunnistamisesta omiin olettamuksiin ja ennakkoluuloihin vai todelliseen tietoon herätysliikkeistä? Tämä voisi olla yksi mahdollinen jatkotutkimusaihe.

Mitä paremmin työntekijä kokee oman uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia, sitä tärkeämpänä hän pitää uskontolukutaitoa työssään. Tämä saattaa johtua muun muassa siitä, että jos työntekijä pitää asiaa tärkeänä, hän hankkii aiheesta lisäkoulutusta ja kiinnittää aiheeseen myös enemmän huomiota esimerkiksi mediassa. Uskontolukutaito vaikuttaa jakavan kyselyyn vastanneita: he, jotka kokevat uskontolukutaitonsa hyväksi, arvostavat sitä, ja he, jotka kokevat uskontolukutaitonsa huonommaksi, eivät koe sitä niin tärkeäksi. Onko kyse mahdollisesti jostain taustalla vaikuttavasta muuttujasta? Myös tätä voisi tutkia lisää seuraavissa diakoniabarometreissä tai muissa tutkimuksissa. Tai pitäisikö koulutusta uskontolukutaidosta lisätä seurakuntien työntekijöille erityisesti alueilla, joilla uskontojen ja katsomusten moninaisuus on jo hyvin yleistä?

Tämä tutkimus on sekä piirtänyt alustavaa kuvaa uskontolukutaidosta diakonia-työssä että levittänyt seurakuntiin tietoa uskontolukutaidosta. Uskontolukutaidon tarve tulee vain lisääntymään tulevaisuudessa ja on tärkeää, että diakonian työkenttä on valmis uskomisen, uskontojen ja hengellisyyden muutoksiin.

---

41 Salomäki 2010.

LIITTEET

Liite 1 Diakoniabarometrin 2020 kyselylomake

Diakoniabarometri 2020

Tervetuloa osallistumaan vuoden 2020 diakoniabarometrikyselyyn!

Kyselyllä selvitetään Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyössä toimivien työntekijöiden näkemyksiä diakonian ajankohtaisista teemoista. Välitäthän kyselyn työyhteisösi kaikille, jotka tekevät tai johtavat diakoniatyötä.

Tämä kysely on yhdestoista Diakoniabarometri ja sisältää jälleen täysin uusia aihealueita. Kyselyssä on myös toistuvia osia, mikä mahdollistaa diakoniatyön muutoksen seuraamisen. Vastauksesi tuottaa arvokasta tietoa diakoniatyöstä tämän päivän Suomessa. Kyselyn tulokset esitellään Kirkon diakonian päivillä syyskuussa 2020. Tuloksista laaditaan tutkimusraportti, joka on osa Kirkkohallituksen Kirkko ja toiminta -julkaisusarjaa. Raportti tulee verkkoon saataville sähköisessä muodossa ja siitä tehdään lisäksi erillispainos Kirkon diakonian päivien osallistujille. Seurakunnat ja muut diakoniatoimijat voivat käyttää tutkimuksen tuloksia työn kehittämässä ja diakoniaviestinnässä.

Kyselyyn vastataan anonyymisti. Vastaukset eritellään hiippakuntatasoisesti eikä yksittäisen vastaajan vastauksia voida erottaa. Vastaamiseen kuuluu arviolta 30 minuuttia. Vastaamisen voi tarvittaessa keskeyttää ja jatkaa myöhemmin. Saat jatkamiseen tarvittavan linkin painaessasi ”Jatka myöhemmin” -nappia.

Kyselyn eteneminen näkyy sivun alareunassa. Diakoniabarometri 2020 -kyselyssä on viisi osa-aluetta:

1. Taustatiedot ja diakonian virat
2. Työtä tukevat rakenteet
3. Uskontolukutaito ja diakoniatyö
4. Ruokailut ja ruoka-apu
5. Diakoniatyön arki

Pääasiassa kyselyyn vastataan valmiista vastausvaihtoehdoista valitsemalla. Kyselyyn sisältyy muutamia avoimia kysymyksiä, joihin on mahdollisuus kirjoittaa perusteellisempi vastaus. Muista painaa vastaamisen lopuksi ”Lähetä”-nappia.

Diakoniabarometrin tuottavat yhteistyössä Diakonian tutkimuksen seura, Kirkon tutkimuskeskus, Kirkkohallituksen Diakonia ja sielunhoito, Diakoniatyöntekijöiden Liitto sekä Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Diakoniabarometri 2020 -työryhmä

yliopistonlehtori, dosentti Esko Ryökäs (DTS, Itä-Suomen yliopisto) ohjausryhmän puheenjohtaja

diakoniatyöntekijä, YAMK-opiskelija Hanna Alava (Diak)

diakoniatyöntekijä, YAMK-opiskelija Auli Kela (Diak)

varhaiskasvatuksen ohjaaja, YAMK-opiskelija Anni Nikkanen (Diak)

erityisdiakoni, YAMK-opiskelija Pirjo Paloviita (Diak)

lehtori Tiina Ikonen (Diak)

asiantuntija, tutkija Sakari Kainulainen (Diak)

asiamies Marko Pasma (Dtl)

asiantuntija Airi Raitaranta (KDS)

tutkija Veli-Matti Salminen (KTK)

Kiitos, kun annat arvokasta diakoniatietoasi yhteiseen käyttöön!

1 Taustatiedot ja diakonian virat

1. Hiippakunta, jonka alueella työskentelet

Borgå stift

Espoon hiippakunta

Helsingin hiippakunta

Kuopion hiippakunta

Lapuan hiippakunta

Mikkelin hiippakunta

Oulun hiippakunta

Tampereen hiippakunta

Turun arkkihiippakunta

2. Työskentelypaikkakuntasi asukasmäärä

Alle 2 000

2000–5000

5001-10 000

10 001-20 000

20 001-30 000

30 001-50 000

50 001-100 000

Yli 100 000

3. Seurakuntasi / yksikkösi täytettyjen diakonian virkojen määrä 1.1.2020

Olen ainoa diakonian viranhaltija

2–5

Yli 5

4. Ikäsi

_____ vuotta

5. Sukupuolesi

Nainen

Mies

Muu

6. Diakoniatyöhön pätevöittävä koulutustaustasi?

Voit valita useita.

Sosionomi (AMK) -diakoni

Sosionomi (YAMK) -diakoni

Sairaanhoitaja (AMK) -diakonissa

Sairaanhoitaja (YAMK) -diakonissa

Diakoni

Diakonissa

Joku muu, mikä?

Minulla ei ole diakonian virkaan pätevöittävää tutkintoa

7. Onko sinulla jokin johtamisen tutkinto tai lisäkoulutus?

Voit valita useita.

Kirjo I

Kirjo II

Kirjo III

Pastoraalitutkinto

Johtamisen erikoisammattitutkinto JET

Joku muu johtamiseen liittyvä tutkinto. Mikä?

8. Työkokemuksesi diakoniatyössä

0–2 vuotta

3–5 vuotta

6–10 vuotta

11–20 vuotta

Yli 20 vuotta

9. Montako hakijaa työyhteisössasi keskimäärin oli yhteen avoinna olleeseen diakoniatyön virkaan tai sijaisuuteen vuonna 2019?

yli 40

11–40

3–10

1–2

Ei lainkaan

Virkoja tai sijaisuuksia ei ollut avoinna vuonna 2019

En osaa sanoa

10. Onko seurakunnassasi nyt täyttämättömiä diakonianvirkoja?

Kyllä jäädytettynä. Montako?

Sijaisjärjestelyillä täytettynä. Montako?

Ei

En osaa sanoa

11. Onko seurakunnassasi suunnitelmia vähentää diakonian virkoja kuluvan vuoden aikana?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

On suunnitelmia lisätä diakonian virkoja

2 Työtä tukevat rakenteet

12. Toimin diakonian esimiehenä (työalavastaava, johtava diakoniatyöntekijä, diakoniajohtaja, diakonian teologi, kirkkoherra)

Kyllä

En

13. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

(1 täysin eri mieltä / 2 eri mieltä / 3 ei eri mieltä, ei samaa mieltä / 4 samaa mieltä / 5 täysin samaa mieltä)

Minulla on riittävät toimivaltuudet hoitaa tehtävääni.

Tunnen osaamiseni vastaavan työn vaativuutta.

Saan riittävästi tukea esimieheltäni työhöni.

14. Millaista tukea tarvitsisit enemmän esimieheltä työhösi?

15. Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät asiat toimivalle esimies-alaisuuteelle? Valitse korkeintaan viisi (5) tärkeintä.

Oman työn hyvin hoitaminen

Hyvä vuorovaikutus työyhteisössä

Yhteisöllisyys

Luottamus

Ammatillinen kasvu

Resurssit suhteessa työhön

Mahdollisuus työnohjaukseen

Työajan hallinta

Saan tarvittaessa välineitä ja tukea ristiriitojen hallintaan

Työn rajaamisen mahdollisuus

Onnistunut perehdytys työhön

Mahdollisuus vaikuttaa omaan työnkuvaan

Tasapuolinen kohtelu

Asiantuntijaosaamisen arvostaminen

Työni sisällöt ja toimintaperiaatteet ymmärretään

Joku muu, mikä?

16. Mikä edellä valitsemistasi vaihtoehtoista toteutuu parhaiten, mikä heikoimmin tämänhetkisessä työssäsi?

Parhaiten

Heikoimmin

3 Uskontolukutaito ja diakoniatyö

Uskontolukutaito tarkoittaa osaamista, joka liittyy eri uskontojen ja katsomusten tunnistamiseen, tunnustamiseen ja niiden sensitiiviseen huomioimiseen yksilön ja ryhmän kohtaamisessa. Uskontolukutaitoon kuuluu myös sen tunnistaminen, miten uskonto tai katsomus on vaikuttanut ja vaikuttaa yksilön arkeen, tapoihin ja arvoihin. Uskontolukutaidossa on kysymys uskonnon ja katsomusten paikasta yhteiskunnassa ja julkisuudessa.

17. Missä olet kuullut uskontolukutaidon käsitteestä?

Voit valita useita.

Ammattikirjallisuudessa / -lehdissä

Koulutuksessa

Internetissä

Työkaverin kanssa keskustellessa

Opinnoissa

Muualla, missä?

En ole kuullut / lukenut mistään.

18. Mihin seuraaviin katsot lukeutuvasi?

Voit valita useita.

Evankelisuus

Herännäisyys eli körttiläisyys

Lestadiolaisuus

Rukoilevaisuus

Viides herätysliike

Hiljaisuuden ystävät

Tuomasyhteisö

Hengen uudistus kirkossamme ry

Taize

En mihinkään edellä luetelluista

Muu, mikä?

19. Tunnistan mielestäni kirkon herätysliikkeitä

Erittäin huonosti
Huonosti
Melko huonosti
Melko hyvin
Hyvin

20. Tapaan muita kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia ihmisiä
(0 Ei kuulu työnkuvaan / 1 En koskaan / 2 Kerran pari vuodessa / 3 Lähes kuukausittain / 4 Lähes viikoittain / 5 Lähes päivittäin)

Asiakastyössä seurakunnan tiloissa
Asiakastyössä asiakkaan kotona tai muualla
Ryhmäohjauksessa
Diakonia-tilaisuuksia järjestäessä
Diakonian leiri- ja retkitoiminnassa
Taloudellisessa avustamisessa tai taloudellisten asioiden selvittelyssä ja neuvonnassa
Ruoka-avustamisessa
Yhteisöruokailuun liittyen
Vapaaehtoistyön organisoinnissa
Työllistymisen tukemisessa
Verkossa tai sosiaalisessa mediassa
Jossain muussa tehtävässä. Missä?

21. Kuinka tärkeänä pidät uskontolukutaidon osaamista työssäsi?

En lainkaan tärkeänä
En kovinkaan tärkeänä
Jossain määrin tärkeänä
Tärkeänä
Erittäin tärkeänä

22. Tunnen uskontolukutaitoni vastaavan työni vaatimuksia

Erittäin huonosti
Huonosti
Jossain määrin
Hyvin
Erittäin hyvin

23. Millaista osaamista kaipaat lisää uskontolukutaitoon liittyen?
(1 *En lainkaan* / 2 *Vähän* / 3 *Jossain määrin* / 4 *Melko paljon* / 5 *Paljon*)

Tietoa uskonnollisista traditioista
Tietoa eri uskontojen käsityksistä siitä, mikä on pyhää
Tietoa niistä symboleista, joilla ihminen itse viestittää uskonnostaan tai katsomuksestaan
Tietoa uskonnollisista juhlista
Vuorovaikutustaitoja eri tavalla ajattelevan kanssa
Uskontosensitiivisen työtteen osaamista
Katsomussensitiivisen työtteen osaamista
Kykyä tunnistaa oman hengellisen ja uskonnollisen taustan vaikutus työhön
Jotain muuta, mitä?

24. Mitä uskontolukutaito merkitsee sinulle työssäsi?

4 Ruokailut ja ruoka-apu

25. Järjestetäänkö seurakunnassasi seuraavia ruokailuja?
(1 *En tiedä* / 2 *Ei lainkaan* / 3 *Kerran pari vuodessa* / 4 *Kuukausittain* / 5 *Viikoittain*)

Työttömien ruokailu
Vanhusten ruokailu
Perheiden ruokailu
Yhteisöruokailu
Kaikille avoin ruokailu
Puuroaamupala
Brunssi
Muuta, mitä?

26. Osallistuvatko seurakuntanne ruokailuissa ruuan valmistukseen säännöllisesti?
(1 *Kyllä* / 2 *Ei* / 3 *En tiedä*)

Palkattu keittiöhenkilökunta
Diakoniatyöntekijät
Muut hengellisen työn tekijät
Muut seurakunnan työntekijät
Vapaaehtoiset
Diakonia-asiakkaat
Työkokeilijat
Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat
Joku muu, mikä?

27. Onko ruoka-avun jaon tai ruokailujen yhteydessä muuta toimintaa?
(1 *Ei lainkaan* / 2 *Satunnaisesti* / 3 *Säännöllisesti*)

Hartaus tai jumalanpalvelus
Ruokarukous
Diakoniatyöntekijän tapaamisia
Sosiaali- tai terveystalvelujen
työntekijän tapaamisia
Osallistujien järjestämää toimintaa
Jotain muuta, mitä?

28. Käytetäänkö seurakunnassasi hävikkiruokaa?

Kyllä. Jaetaan ruoka-apuna.
Kyllä. Ruokailuissa.
Ei. Miksi ei käytetä?

29. Paikkakunnallamme ruoka-apua järjestävät.
(1 *Itsenäisesti* / 2 *Yhdessä muiden kanssa* / 3 *Ei lainkaan* / 4 *En tiedä*)

Ev.lut seurakunta
Muut kirkkokunnat
Kunta
Järjestöt ja 3.sektori
Ruoka-avun hankkeet
Joku muu. Mikä?

30. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

(1 Täysin eri mieltä / 2 Eri mieltä / 3 Ei eri mieltä, ei samaa mieltä / 4 Samaa mieltä / 5 Täysin samaa mieltä)

Ruoka-apu on seurakunnan perustehtävä

Leipäjonoista tulisi päästä eroon

Yhteisölliset ruokailut voivat ehkäistä yksinäisyyttä

Ruokakassien jakoa ei voida korvata yhteisöllisillä ruokailuilla

Taloudellisen auttamisen kuuluisi olla kertaluonteista

Kirkon tulee auttaa taloudellisesti siitakin huolimatta, että se on yhteiskunnan tehtävä

Monet asiakkaat pitävät seurakunnan taloudellista apua subjektiivisena (itsestään selvänä) etuutena

Seurakuntien taloudellinen auttaminen tulisi olla ennen kaikkea ohjausta ja neuvontaa

Seurakunnan työntekijöiden tulisi enemmän vaikuttaa yhteiskunnallisesti, olla köyhien äänenä ja puolestapuhujana

Seurakunnan perustehtävä on hengellinen, ei aineellinen

5 Diakoniatyön arki

31. Miten usein kohtasit vuonna 2019 seuraavanlaisissa elämäntilanteissa olevia henkilöitä (1/2)?

(1 En ollenkaan / 2 Kerran pari vuodessa tai harvemmin / 3 Vähintään kerran kuukaudessa / 4 Vähintään kerran viikossa)

Toistuvasti ruoka-avun tarpeessa

Saa säännöllisesti toimeentulotukea

Ylivelkaantumisen vuoksi vaikeuksia selviytyä elämisen kustannuksista

Ei kykene hakemaan sosiaalietuuksia

Ei osaa käyttää sähköisiä palveluita

Siirtää sairauden hoitoa varattomuuden vuoksi

Pienituloinen työssäkäyvä

Toisen tai kolmannen polven diakonian tai sosiaalitoimen asiakas

Perheen vaikeuksista kärsivä

Omaishoitaja

Pitkäaikaistyötön (yli 6kk työttömänä)

Asunnoton

Asumisen kalleudesta kärsivä

Maahanmuuttaja jolla tuen tarvetta

Nuori aikuinen, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä

32. Miten usein kohtasit vuonna 2019 seuraavanlaisissa elämäntilanteissa olevia henkilöitä (2/2)?

(1 En ollenkaan / 2 Kerran pari vuodessa tai harvemmin / 3 Vähintään kerran kuukaudessa / 4 Vähintään kerran viikossa)

Nuori aikuinen, jolla on päihteiden kanssa ongelmia

Ikääntynyt, jolla on päihteiden kanssa ongelmia

Käyttänyt lääkkeitä päihteenä vuoden aikana

Väkivallan tai hyväksikäytön uhri

On luovuttanut, ei enää jaksaa saada asioitaan kuntoon

Fyysisesti sairas

Mielenterveyden ongelmista kärsivä

Vammainen

Työikäinen, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä

Ikääntynyt, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä

Muistihäiriöinen ikäihminen

Kriisin, menetyksen kokenut

Henkilö, joka sopii yli viiteen edellisistä määritelmistä

Joku muu tema. Mikä?

33. Missä määrin seuraavat diakoniatyön osa-alueet ovat tällä hetkellä osa työtäsi (1/2)?

(1 Ei lainkaan / 2 Vähän / 3 Jossain määrin / 4 Melko paljon / 5 Paljon)

Diakoninen lapsi- ja perhetyö

Kansainvälisyyskasvatus

Rippikoulutyö

Osallistuminen seurakunnan jumalanpalveluselämään

Yleinen seurakuntatyö esim. aikuistyö

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Yhteistyö seurakuntien välillä

Yhteistyö sosiaalitoimen/Kelan kanssa

Yhteistyö terveystoimen kanssa

Ennaltaehkäisevä työ

Etsivä ja löytävä työ

Terveysten edistäminen

Mielenterveystyö

Omaishoitajien tukeminen

Vammaistyö

Diakoninen vanhustyö

Maahanmuuttajatyö

Kansainvälinen diakonia

Yhteisvastuukeräys

Vapaaehtoistoiminnan ohjaaminen
Projektit ja hankkeet

34. Missä määrin seuraavat diakoniatyön osa-alueet ovat tällä hetkellä osa työtäsi (2/2)?

(1 Ei lainkaan / 2 Vähän / 3 Jossain määrin / 4 Melko paljon / 5 Paljon)

Pitkäaikaistyöttömien tai vajaakuntoisten työllisyyden edistämien

Omaehtoisen toiminnan edistäminen

Taloudellinen avustaminen

Ruoka-avustaminen

Talous- ja velkaneuvonta

Päihdetyö tai muu riippuvuuksiin liittyvä työ

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastainen työ

Kriisityö

Sielunhoitotyö

Hallinnolliset tehtävät

Yhteisöruokailut

Avoimien ovien toiminta

Ryhmätoiminta

Retket ja leirit

Diakoniatilaisuudet seurakunnan tiloissa

Kotikäyntityö

Asiakastyö seurakunnan tiloissa

Asiakastyö muualla

Laitosvierailut

Kouluvierailut

Joku muu, mikä?

35. Mitkä edellä mainituista ovat kolme (3) tärkeintä konkreettista työaluetta tällä hetkellä, joihin koet tärkeäksi panostaa tulevaisuudessa?

1.

2.

3.

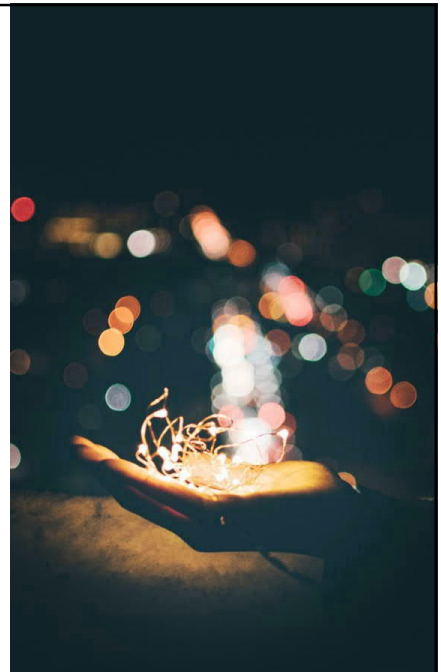
6 Lopuksi

36. Jäikö meiltä kysymättä jotain tärkeää? Voit halutessasi kirjoittaa sen tähän.

USKONTOLUKUTAITO KÄSITTEENÄ

- Osaaminen ja tietojen kokonaisuus, jota tarvitaan uskontojen moninaisuuden ymmärtämiseen ja tulkitsemiseen
- Silta toisaalta perinteiden välillä (Dinham&Jones) ja toisaalta uskonnollisen ja sekulaarin välillä (Kähkönen)
- Uskontosokeuden ja uskonnollistamisen välissä oleva tila (Malkavaara)

- Uskonnot eivät kadonneetkaan
- Uskonnot, uskominen ja hengellisyys monimuotoistuvat ja kehittyvät
- Uskontolukutaidon merkitys myös ev.lut.-kirkon sisällä

MIKSI TUTKIA USKONTOLUKUTAIDOA?

MITEN
USKONTOLUKUTAIDON
LIITTYÄ
DIAKONIA TYÖHÖN?

Muuttuvan uskonnollisuuden ja hengellisyyden ymmärtäminen

Toisen vakaumuksen kunnioittaminen, sensitiivinen kohtaaminen

Kyky auttaa ihmiselle tärkeissä asioissa, ihmiselle sopivalla tavalla

USKONTOLUKUTAITO ON OSA DIAKONIAITYÖN KESKEISTÄ OSAAMISTA

- Uskontolukutaitoa pidetään työssä tärkeänä - 2/3 piti sitä erittäin tärkeänä tai tärkeänä
- Uskontolukutaito ei ole kuitenkaan kaikille tuttu käsite (31%)
- Merkitsee ennen kaikkea toisen ymmärtämistä ja kunnioittamista

SANOTTUA

"Ihmisten kohtaamisen perustana on hänen kunnioittaminen ja kokonaisvaltainen kohtaaminen. Uskontolukutaito on luonteva osa diakoniatyön kohtaamisten arkea, vaikka termiä ei arjessa vielä paljon käytetä."

"[Uskontolukutaito merkitsee] sitä, että voin paremmin ymmärtää asiakkaita, kunnioittaa heidän ajatusmaailmaansa. Se opettaa myös ymmärtämään yhteiskuntaa ja maailmaa, historiaa ja nykyisyyttä."

KOKEMUS USKONTOLUKUTAIDON RIITTÄVYYDESTÄ

- Yli 50% koki uskontolukutaitonsa vastaavan työn vaatimuksia hyvin tai erittäin hyvin
- Kuitenkin lähes 50% arvioi osaamisen vastaavan työn vaatimuksia korkeintaan jossain määrin
- lisää osaamista tarvitaan

USKONTOLUKUTAITO JAKAA TYÖNTEKIJÖITÄ

- Mitä paremmin kokee oman uskontolukutaidon vastaavan työn vaatimuksia, sitä tärkeämpänä pitää uskontolukutaitoa työssään
- Uskontolukutaito vaikuttaa jakavan työntekijöitä:
  - he, jotka kokevat uskontolukutaitonsa hyväksi, pitävät sitä työssä tärkeänä osaamisena
  - he, jotka kokevat uskontolukutaitonsa huonommaksi, eivät koe sitä niin tärkeäksi

USKONTOLUKUTAITO TULEVAISUUDESSA

- Toimintaympäristön muuttuessa monikulttuurisemmaksi sekä uskonnollisesti ja hengellisesti moninaisemmaksi uskontolukutaidon tarve kasvaa
- Kysely ja artikkeli nostivat aiheen esiin seurakuntien diakoniatyössä
  - tiedon lisääntyminen ja uskontolukutaidon kehittyminen
- Tutkimuksessa heränneitä kysymyksiä
  - Diakonian perusopintoihin lisää uskontolukutaidon sisältöjä?
  - Uskontolukutaito vaikuttaa jakavan kyselyyn vastanneita - onko kyse jostain taustalla vaikuttavasta tekijästä?
  - Pitäisikö koulutusta uskontolukutaidosta lisätä seurakuntien työntekijöille erityisesti alueilla, joilla uskontojen ja katsomusten moninaisuus on jo hyvin yleistä?

LÄHTEET

- Dinham, A. & Jones, S. H. (2010). *Religious Literacy Leadership in Higher Education: an analysis of key issues and challenges for university leaders*. York: Religious Literacy Leadership in Higher Education Programme. Saatavilla <http://research.gold.ac.uk/3916/>
- Kähkönen, E. (2016). Uskontolukutaito sekulaarin ja uskonnollisen välisenä siltana. Teoksessa R. Gothóni, S. Hyväri, M. Kolkka & P. Vuokila-Oikkonen (toim.) *Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla <http://www.theseus.fi/handle/10024/117560>
- Malkavaara, M. (12.2.2020). Uskontolukutaito ja uskonnon rooli globalisoituvassa maailmassa. Dialogi. Saatavilla https://dialogi.diak.fi/2020/02/12/uskontolukutaito-ja-uskonnon-rooli-globalisoituvassa-maailmassa/?fbclid=IwAR1cjdGKAUGOZc2TwGkj_bjWlCLCHubnf7xF5mLKd5VEcUXPRLtV8cnD5sA

KIITOS!

LIITE 4. Diakoniabarometri 2020 Aina uuden edessä -julkaisuseminaarin ohjelma

Ohjelma

13.00 Tervetuloa (Tiina Ikonen, Diakonia-ammattikorkeakoulu)

13.05 Vanhan vai uuden edessä – Missä on diakonia? (Esko Ryökäs, Diakonian Tutkimuksen Seura)

13.15 Ruoka-apu – diakonian ytimessä? (Pirjo Paloviita, barometritutkija)

13.30 Tuttu, vieras uskontolukutaito (Anni Nikkanen, barometritutkija)

13.45 Diakonian suunta – mihin aika riittää diakoniatyön arjessa? (Hanna Alava, barometritutkija)

14.00 Tunteella ja taidolla johdetaan myös diakoniatyötä (Auli Kela, barometritutkija)

14.15 Yhteinen keskustelu ja chatin nostot

14.45 Tietoa tuottava, hyödyntävä ja jakava kirkko (Kalle Kuusimäki, Kirkon diakonia ja sielunhoito)

15.00 Tilaisuus päättyy